పాలేరు

రచన:

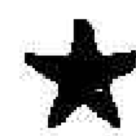
బోయి భీమన్న

శ్రీ స్వరాజ్య పబ్లికేషన్సు
విజయవాడ-1.

Krishna

పాలేరు

(ప్రసిద్ధ సాంఘిక నాటకం)

బోయి భీమన్న

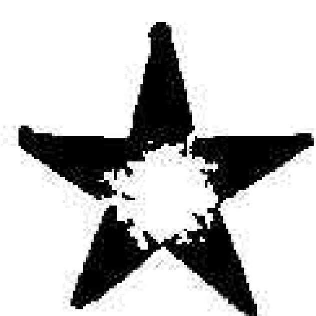

శ్రీ స్వరాజ్య పబ్లికేషన్సు,
విజయవాడ-1.

ఆరవ ముద్రణ :
ఫిబ్రవరి 1963.

4

వెల: రెండు రూపాయలు.

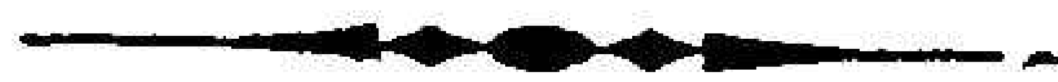

శ్రీ స్వరాజ్య పబ్లికేషన్సు.
ప్రొ॥ దత్తి అప్పారావు.
మల్లికార్జున పేట : : విజయవాడ-1.

పాత్రలు:

		వయస్సు
వెంకన్న :	కథానాయకుడు. చదువు తర్వాత వెంకటేశ్వరరావు అవుతాడు.	15
కుబేర్రావు :	ధనవంతుడు, కామందు. పూర్తిగా అభివృద్ధి నిరోధక తత్వంగల మనిషి.	35
సుందరం :	సంస్కార భావాలున్న విద్యార్థి.	20
ఉపకారి :	పల్లెటూరి బడిపంతులు, సంస్కారి, కుల మత భేదాలు లేకుండా అందరూ చదివి, విజ్ఞానా న్నార్జించాలంటాడు.	30
వీరేశు :	వెంకన్న పినతండ్రి. అజ్ఞాని.	34
పుల్లయ్య :	వెంకన్న తండ్రి. కుబేర్రావు పాలేరు.	43
రామం :	కాకినాడ అనాథ శరణాలయ మేనేజరు కొడుకు	26
బాల :	సుందరం చెల్లెలు, అన్నగారి సంస్కార భావాలు బాగా వంటపట్టిన దిట్ట.	12
సీతమ్మ :	వెంకన్న చుట్టం, వీరేశు ప్రేమికురాలు	18

ఇంకా: దొంగరామన్న, బంట్రోతు, కొంతమంది రైతులు.

ఈ నాటకమును ప్రదర్శించువారు దిగువ అడ్రసుకు వ్రాసి పర్మిషను పొందవలయును.

ఇట్లు,

దత్తి అప్పారావు.

మల్లికార్జున పేట,

విజయవాడ-1.

బోయి భీమన్న

పాలేరు

మొదటిరంగం

[రైతువాడలో ఒక పొలం. సాయంసమయం. ఒక తాటిచెట్టు మొదట నిలబడి, వెంకన్న దూడల్ని అదలిస్తూ వుంటాడు.]

వెంకన్న: (పాట)

బానిసతనమును-బాపుమురా
భారతభూమికి-భాగ్యము తేరా।
సకలదేశముల-సర్వమానవుల
సామ్యము-సాధింపుమురా।
ఒకడు తినుచు-మరియొకడు పస్తుపడి
యుండుట ధర్మము-కాదురా।
కూడు, గుడ్డ కొంపయు సమానముగ
కూర్చుమురా లోకమున
ప్రభుపు సేవకుడు లేని సంఘమును
పదిలముగా నిర్మింపుమురా।
సౌఖ్యము, సంతోషము, మానవులకు
సమకూర్పుమురా। వీరా।

(కుబేర్రావు దురుసుగా ప్రవేశిస్తాడు.)

కుబే: వెంకా। ఒరేయ్। దున్నపోతా। దూడలు తినెయ్యడం లెదట్రా ఆ నువ్వుచేను।

వెం: (అదిరిపడి) ధ। ధ। ఇలా। ఇలా। నువ్వుచేను దూడలు తిన వండి బాబు! ధ। ధ।

కుబే: నువ్వా తినప్। పరిగెత్తరా ఎడ్డిగాడిదా।

వెం : ధ ! ధ ! చేలో పడలేదండిబాబు ! ధ ! ధ ! గట్టునమేస్తుందండి.

కుబే : మాటలునేర్చిన కుక్క ఉస్కో అంటే, ఉస్కో అందిట ! నువ్వు పాటలుకూడా నేర్పావ్ ! ఆ గట్టంతా మేసేస్తున్నాయ్ పరిగెత్తరా మొద్దుపీనుగా !

వెం : (పరిగెత్తబోయి పడి, లేచి) ధ! ధ! మన పడమటా వేసనండి బాబు!

కుబే : నక్కతోకంత లేవు, నా కప్పుడే యెదురు చెప్పుతున్నావురా ! గాడిదా ! పచ్చేదూడకీ పోయేదూడకీ ఆ కాస్తపచ్చన కాయిదాగా లేకపోతే, చేనాగుద్దిరా ? కదలవేం కట్రాడులాగ ?

వెం : (కుంటుతూ పరిగెత్తబోయిపడి, లేచి కాలిరక్తం తుడుచుకుంటూ) ధ ! ధ ! తిరిగిందండి బాబు !

కుబే : ఓరి నీ మొఖంపుండా ! పోరా ఇక్కడనుంచి.

[వెంకన్న కుంటుతూ మరి రెండడుగులువేసి, కూలబడతాడు. కుబేరావు ఉగ్రుడై వెంకన్నను తన్ని తోసివేస్తాడు]

కుబే : (చిరాకుగా, కోపంగా తిరుగుతూ) పాలేరు పీనుగుకి పాటలెందు కంట ! వీడు పాడతాడని ఊరంతా గోలే. నా కెంత నామోషీ ! వీణ్ణి పాలేరుగా పెట్టుకుంది పాటలుపాడటానికా! ఓరి పని దొంగ గాడిదా, పనిదొంగ గాడిదా ! వీడిపని ఇలాకాదు.

(ఒకవైపుకు వెళ్ళబోయి, మరోవైపుకు పోతాడు. అంత తెర లేస్తుంది. పొలంలో మరోభాగం. బాల పుస్తకాలతో బడినుంచి ఇంటికి పోతూ ఉంటుంది పాడుకొంటూ—)

బాల : (పాట)

విశ్రమింపుము, విశ్రమింపుము
విశ్రమింపుము, మిత్రుడా !
విశ్రమించిన, నీవే రేపు
విక్రమింతువు మిత్రుడా !
పగలు పగలంతయును నీవే
పాలకుడవో మిత్రుడా !

జన్మమందిన దాది నీకి
శ్రమము తప్పదు మిత్రుడా!
విశ్వమునకే సేవకుడవై
విరిసివత్తువు మిత్రుడా!
రేయివచ్చెను, విశ్రమింపుము
రేపులేవగ మిత్రుడా!!

(ఒక గిత్తదూడ గంతులువేసుకొంటూ ఆమెవైపు వస్తుంది. బాల భయముతో "అమ్మో, అమ్మో" అంటూ రక్షణార్థం వస్తూవున్న వెంకన్న ఒడిలో పడుతుంది. ఆ సందడిలో బాల తలలో నగ జారిపడిపోతుంది. వెంకన్న ఆమెను విడిచి, గిత్తను అదలించి వెనక్కి తరిమికొట్టివస్తాడు. నగ చూడరు.)

బాల : (కంగారుతో) అమ్మో!

వెం : ఏం భయంలేదు బాలా! అది మా బుల్లాంబోతు. నీ రంగుచూచి బెదిరింది.

బాల : (ఆయాసపడుతూ) ఇక ఈదార్ని రానుబాబు!

వెం : ఏం, అది నిన్ను పొడవదు. రేపు దాన్ని లంకలోకి తోలేస్తున్నాం కూడాను. నే నిక్కడవుండగా నీకు భయమా?

బాల : (నిట్టూర్చి) అబ్బ! వెంకన్నా! ఒక గండం తప్పించావు. కృతజ్ఞతగా నీకేమివ్వను?

వెం : భాగ్యవంతుల బిడ్డవు. "వెంకన్నా" అని ఈ పాలేర్ని నోటార గౌరవించి పిలుస్తున్నావు, అంతే చాలు. ఒక దరిద్రుడు గొప్పవారిచేత మన్నించి పిలవబడటంకంటె కోరదగిం దేముంది?

(తెరలో పాట)

బాల : అదిగో! మా అన్నయ్య ఇలానే వస్తున్నాడు! అలాంటి పాటలు నేర్చుకో నువుకూడా.

వెం : నేనా? నేను వట్టి మ్రోడును.

(సుందరం పాడుతూ ప్రవేశం)

సుందరం :— (పాట)

పదరా, పదరా, పల్లెలకు
పల్లెటూరెరా భారతభాగ్యము ।
అజ్ఞానముతో, అధికారపు బహు
భారపు లోహపు పదములకింద,
క్రిమి కీటకములమాదిరి నలిగే
కృషికుల, శ్రమికుల కాపాడుమురా ।
పదరా, పదరా, పల్లెలకు
పల్లెటూరెరా భారత భాగ్యము ।
చీకటి కడుపున దాగిపోయి, ఈ
సృష్టి నిద్రపోయెడు నపుడైనా
విరతి యెరుంగనిగతి పర్విడు రవి
విధమున కార్యాసక్తుడవై । ॥పద॥

(చూచి) ఓహో ! చెల్లీ । ఇంకా ఇక్కడే వున్నావేం ? పోదాం రా. ఒరే, వెంకా ! మీ కామందుగారు ఊళ్ళోవున్నార్రా ।

వెం : చిత్తం ఉన్నారండి బాబు.

సుం : వీడేనా బాగా పాడతాడని చెప్పావు చెల్లీ ?

బాల : ఇతడే. ఎంచక్కా పాడతా డనుకున్నావు ।

వెం : నేనాండి ? అబ్బబ్బే. నాకేమీ రాదండి బాబు.

సుం : ఫర్వాలేదు ఏదీ, ఒక్కపాట పాడుచూద్దాం.

వెం : నిజమేనండి బాబు. దూడల్ని కాసుకొనేవాడికి పాట లేమొస్తాయండి ?

సుం : మీ కామందుగారు కొడతారని భయం వేస్తోందా ।

బాల : అలాంటోడే కుబేరయ్యగారు. అతనికి అసలు మాలాళ్ళంటేనే మంట. మేడమీదికెళ్ళి నువ్వు పాడుకుంటేనే దొడ్లో తను విసుక్కుంటూ వుంటాడన్నయ్యా ।

సుం : అతను కళకు శత్రువు.

బాల : అసలు నువ్వంటేనే ఆతడికి గిట్టదు. మొన్న నాతో అన్నాడు; 'ఏంటి మీఅన్నయ్య కుడీ-ఎడమా,మాలా-మైలాలేకుండా అందర్నీ అలా రాసుకు తిరుగుతాడు ?' అని. 'అందరూ మనుషులే' అన్నాను నేను.

(వెంకన్న కళ్ళల్లో కృతజ్ఞత కనుపిస్తుంది.)

సుం : అతడితో పేచీపడకు చెల్లీ ! అతడు మంచివాడు కాడు. వెంకా! పోనీ, మాదగ్గర కుదురుతావు ? రోజూ పాటలన్నా పాడుకుందువు గాని ?

బాల : ఇతడి పాట రోజూ నాకు వినాలనిపిస్తుంది.

వెం : తమదగ్గర కుదిరితే నే నెంతో బాగుపడుదునండి బాబు. నాలుగు ముక్కలు చదువన్నా అబ్బును, మాబాబు ఒప్పుకొనడండీ.

బాల : ఇతడి బాబేనా? వాడొక బుర్రలేని కొండముచ్చు.

సుం : ప్రొద్దుపోతున్నది. పాడితేపాడు లేకపోతే పోదాంమరి.

వెం : తమ లోగిలికివచ్చి పాడతానండిబాబు; దూడలు వెళ్ళిపోతున్నాయండి. కామందుగారు పుళ్ళి తన్నుతారండీ.

సుం : సరే ఐతే. చెల్లీ! పద,

బాల : తప్పకుండా రా– యేం!

(సుందరం, బాల నిష్క్రమిస్తారు. వెంకన్న కర్ర తీసుకోటానికి వంగి నగచూచి, ఎత్తి)

వెం : ఓహో! బాలది! ఇప్పుడే వారికి అందజేయాలి.

(వారికొరకు పరిగెడతాడు. తెర)

రెండవ రంగం

(ఉదయం బడికి పిల్లల్ని తీసుకువచ్చే నిమిత్తం ప్రబోధం చేసుకుంటూ ఉపకారి రైతువాడ వెంబడి బైలుదేరతాడు.)

ఉప : ఓ తల్లిదండ్రులారా! మీబిడ్డల్ని బడికి పంపించండి!

సీ॥ గోచిపెట్టుట నేర్చుకొనగానె బిడ్డకు
చేతికి కర్రిచ్చు రైతులార!
నడువనేర్చినతోనె బుడుతని గొంపోయి
పాలేరు తనముంచు మాలలార!
పసిబిడ్డ తెచ్చు సంపాదన కాశించి
మనుగడలే మాపు జనకులార!
వంటయిల్లె జేసే ప్రపంచమ్ముగా జేసి
తనయల మెడగోయు తల్లులార!
జాతి శక్తి విహీనమై చచ్చుచుండ
కన్నులను మూసికొంటిరే గాఢ నిద్ర?
శక్తికంతకు మూలము చదువుకాన?
చదువ బంపుడు మీ తనూజాళి నింక!

ఓహో! పూర్వం విజ్ఞానసంపద కాలవాలమని పేరొందిన ఈ పుణ్యభూమి ఈనాడు పొట్టచించినా అక్షరం ముక్కలేని ప్రజలలో నిండిఉన్నది ఎంతఘోరం, దేశానికి ప్రజలే శక్తి. తట్టిశక్తి అజ్ఞానాంధకారంలో మునిగివుంటే దేశానికి బానిస తనమేగతి. మన బానిసత్వానికి మన అవిద్యయే ముఖ్యకారణం. దేశం స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలతో సౌఖ్యవంతం కావాలంటే ప్రజలు విజ్ఞాన భూషితులు కావాలి. ఓ భారత పుత్రులారా! మీ బిడ్డల్ని నూటికి నూరునుందిని విద్యావంతుల్ని చేయండి. బడికి పంపించండి.

(ఒక రైతు ప్రవేశం)

రైతు : (పరకాయించి చూచి, ముఖం త్రిప్పుకొని) పంతులా?

ఉప : ఔనండి. మీ అబ్బాయి—

రైతు : చెప్పక్కర్లేదు. అనుకుంటానే వున్నాను. ఏదో ఇంత వుంది. బ్రతకలేకపోడు. ఇలాపోనియ్యి.

ఉప : మీవంటి—

రైతు : అబ్బబ్బే ఇంకేమీ చెప్పొద్దు. (నిష్క్రమిస్తాడు)

ఉప : చదువంటే రైతుకెంత నీరసం!

(ప్రవేశం ఒక కూలి)

కూలి : (చూచి) పంతులుగారా! మావోణ్ణండి బాబు, కుబేరయ్యగారి పెత్తండ్రిగారి పొలాన్ని పెట్టేశానండి. ఇంక మీరు చూచుకో అక్కర్లేదు.

ఉప : పాలేరు తనమే!

కూలి : చిత్తం. ఎలా గడుస్తాదండి మరి?

ఉప : నీవు కడుపార కన్న ముద్దుబిడ్డనే నీవు—

కూలి : మీరు లచ్చచెప్పండి. అదేం నాకు తెల్దు, తమరు దయచెయ్యండి (వెళతాడు)

ఉప : (నొసలు బాదుకుంటూ నిలబడతాడు.)

(సుందరం ప్రవేశిస్తాడు)

సుం : మాష్టారూ! ఎలావుంది మీ ప్రబోధం? మొత్తంమీద మీరీవూరు వచ్చినప్పటినుంచీ వూళ్ళో కుర్రాళ్ళలో విద్యాభిలాష పొడచూపింది.

ఉప : ఏమో, చెప్పలేనండి. పేదరైతుల్లోనూ, కూలీల్లోనూ, ఇంకా చైతన్యమే లేదు.

సుం : ప్రభుత్వం నిద్రపోతూ వున్నంతకాలం అంతే. నిర్బంధ ప్రాథమిక విద్య అమలుజరపకుండా పేదల్ని మనంబడికి ఆకర్షించలేం.

ఉప : అంతవరకూ మడిగట్టుకుని కూర్చోవలసిందేనా? ప్రజాసేవకుల, నాయకుల ప్రబోధాలు అరణ్యరోదనా లేనా? నేటి అవిద్యకు కేవలం ఆర్థికదుస్థితి మాత్రమే కారణమంటారా?

సుం : ప్రజల మూర్ఖత్వంకూడా కారణమే అనుకోండి.

ఉప : అదే ముఖ్య కారణం.

సుం : నిరంతర ప్రబోధమే దానికి మందు. అది మీరు చేస్తూనే వున్నారు. చాలవరకు సఫలులయ్యారుకూడ.

ఉప : వెయ్యోవంతుకూడా కాలేదు. అయినా నిరాశకుమాత్రం నేను తావియ్యనులెండి. కాకినాడ వెళతారట,ఇంత త్వరలోనేమళ్ళీ....?

సుం : అవునండీ, పనుంది. మా బాల బాగా చతువుతున్నదా? కొంచెం ప్రత్యేకశ్రద్ధ తీసుకోవాలి మీరు. మా తల్లిగారు మీతో మరీమరీ చెప్పి వెళ్ళమన్నారు.

ఉప : ఆ విషయం మీరేమి చెప్పనక్కరలేదు. ఆమె నా చెల్లెలు.

సుం : కాకినాడ ఎప్పుడూ రారే!?

ఉప : ఈమధ్య రావాలనుకొంటున్నాను. వస్తే తప్పకుండ మీ దర్శనం చేస్తా.

సుం : మరచిపోకండేం. సెలవు. (నిష్క్రమిస్తాడు)

ఉప : ఓ భారతీయులారా!

గీ ॥ పుణ్యభారత భారతీ పుత్రులార!
కన్నబిడ్డ లజ్ఞానాంధకారమందు
ఒకరి నొక్కరు పట్టి కొట్టుకొనుచుండ,
విద్య అనియెడు కాగడా వెలుగుజూపి
ఏల రక్షించుకొనరు మీ బాలకులను?
విద్యలేని మనుష్యులు వింత పశువు
లన వినరె? పశుత్వమ్మె మీ కమృతమగునె?
బడికి పంపుడు విద్యనేర్పుడు, రవంత
ముందులకు బోవనిండు మీ ముద్దుసుతుల.

(నిష్క్రమిస్తాడు. అంత తెరలేస్తుంది. పొలం ఉదయకాంతుల్లో రమ్యంగా వుంటుంది. బాల మనోహరంగా అలంకరించుకొని, బడికి పోతూ ఆగి గొబ్బిపువ్వులాగి, తేనెగ్రోలుతూ.మధ్య మధ్య పాడుతూ వుంటుంది. చుట్టూ బెదరుచూపులు ప్రసరిస్తుందికూడ.)

బాల:— (పాట)

ముళ్ళమొక్కల ముద్దుల ముద్దులపూలు,
ముద్దుపూపుల మురిపెపు తేనెల్
నా కొరకేనా!
నా తల్లి!

తెలుగు పొలములో తెల్లవారెనోయ్,
పూవులు విరిసీ తావులు పిలిచే
తెలుగు యువకుడా!
మేలుకొన రాదా?

ముళ్ళగ్రుచ్చకే పువ్వుల నీవే
తీరదు దాహము తేనెలు చేవే?
ఏమిచేతువో
ఏమో తల్లీ!

(అంత వెనుకనుండికుంటుతూ, కాలికికట్టినకట్టుతో ప్రవేశిస్తాడు వెంకన్న- బాలనుచూడాకుండా రెండుమూడు గొబ్బి పువ్వులు చవిచూచి బాలను చూస్తాడు. దగ్గరకు వస్తాడు.)

వెం : బాల! అమ్మదొంగ! నీవా! రోజూ ఈ పువ్వుల్లో తేనంతా పీల్చేస్తున్న తుమ్మెదవు నీవా?

బాల : ఇంతప్రొద్దెక్కి ఎవరు రమ్మన్నారు నిన్ను?

వెం : నీకేం? మహారాణివి! కోయిలతోలేస్తావు, పెరుగన్నం తింటావు, తల్లో పువ్వులు పెట్టుకుంటావు, పుస్తకాలు పుచ్చుకొని బళ్ళోకి బైలుదేరతావు.

బాల : నీవుమాత్రం కోయిలతో లేవగూడదా? పెరుగన్నం తినగూడదా? క్రాంపింగులో పువ్వులు పెట్టుకో కూడదా? ముందేవచ్చి ఈ తేనంతా గండుతుమ్మెదలాగ త్రాగెయ్యగూడదా? ఎవరొద్దన్నారు!

వెం : (విచారముతో) నాకా అదృష్టమా? నేను కోడికూతతో లేవాలి. కామందుల ఇంటికి వెళ్ళాలి, దూడల్ని మార్చాలి. దొడ్డిఊడ్చాలి. పేడచిమ్మాలి, పాచి పనులన్నీ చెయ్యాలి. దూడల్ని విప్పుకొని. పొలం వచ్చేటప్పటికి ఈ వేళ అవుతూ వుంటుంది.

బాల : పాపం! (జాలిగా)

వెం : నా సంగతికేంలే బాలా! నాకు కాలమంతా ఒక్కటే. నీకు ప్రొద్దెక్కిపోవటంలేదూ? మాష్టారు కొట్టరూ!

బాల: ఎందుక్కొడతారూ! బాగా చదివే పిల్లల్ని ఏమి అనరు. మా మాష్టారు చాల మంచివారు.

వెం : గొబ్బి కంపలమీద అడుగు వెయ్యకేం, ముళ్ళురుగుతాయి....నీ పాదాలకి కంపలైనా ముళ్ళు ముడుచుకొని పువ్వుల్నే ఇస్తాయిలే. (కళ్ళు తుడుచుకుంటాడు)

బాల : నీ కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయేం? అంత నీరసముగా వున్నావేం? కాలికి ఆ కట్టేమిటి? పొద్దున ఏం తినివచ్చావు?

వెం : ఏం తిన్నాను నా ముఖం? నిన్నటినుంచి ఏమన్నా తిన్నానా!

బాల : ఆఁ, ఏం తినలేదు?

వెం : పోనీలెద్దూ!

బాల - మరెలాగ? ఎలా వుంటున్నావ్?

వెం : నా కలవాటే. కామందులకు కోపంవస్తే చావదన్ని చప్పగా మాడేస్తారు. పొట్టిగిత్తను తిరగేస్తుంటే విన్న నెరబొత్తలో పడి కాలు బెణికింది. దూడను నిలబడి ఆదలించాననని మాకామందులు తన్ని తంపపేశారు!

బాల : మరెందుకీ పాలేరుతనం?

వెం : గతిలేక.

బాల : మరి మీ బాబున్నాడుగా.
వెం : అతడికంటె మా రామందే నయం.
బాల : పాపం. మరెలా గిప్పుడు?
వెం : ఏం?
బాల : నీకు ఎంత ఆకలిగాఉందో? ఎలాగ!
వెం : నాగురించి ఆలోచిస్తున్నావా? వద్దు. వద్దు బాలా, నీ కృపకు నేను కృతజ్ఞుణ్ణి. ఇకవెళ్ళు. నీకు ప్రొద్దుపోతుంది.
బాల : (సంచిలోనుంచి తీస్తూ) కొబ్బరి తింటావా!
వెం : వద్దు. పస్తుండటం చేతగానివాడు పాలేరుతనం చెయ్యలేడు.
బాల : బెల్లంకూడా వుంది.
వెం : నాకేమీవద్దు. నీఆహారంతో నేను ఆకలి తీర్చుకోలేను.
బాల : ఇవి నా కాహారంకాదు. నేను గొంతువాకా తినే బైలుదేరాను. బళ్ళోపిల్లలకు పెట్టెయ్యటానికే.
వెం : నాకువద్దు. కొబ్బరి నాకు పడదు.
బాల : అన్నం అక్కర్లేకుండా ఒక్క కొబ్బరితినే జీవించ వచ్చునని మా మాస్టారు చెప్పారు.
వెం : ఐనా సరే: నాకువద్దు. నన్ను బలవంత పెట్టవద్దు.
బాల : (అభిమానంతో) వద్దా:
వెం : వద్దు.
బాల : వద్దా? ఇదిగో చిమ్మేస్తున్నా. (చిమ్మబోతుంది)
వెం : ఆ(! ఆ(! (వారిస్తూ) తప్పుకాదూ?ఆహారాన్ని ఉత్పత్తి చెయ్యాలే గాని, నాశనం చెయ్యటం ఎంత పాపం?
బాల : ఉత్పత్తి అయిన ఆహారం సద్వినియోగం కాకుండా మూలపడి వుండి. నీవంటి కష్టజీవులంతా మలమల మాడిపోతూ ఉండటం పాపంకాదా?....వద్దా?
వెం : ఏదీ—(దోసిలిబట్టి స్వీకరించి) మహాప్రసాదం.
బాల : (ఆనందంతో) రోజూ మా అమ్మ నా సంచిలో ఏదోవేస్తూనే వుంటుంది. అది మనకిద్దరకూ సరిపోతుంది ఏం?

వెం : నా పాలిటి అన్నపూర్ణవు. బాలా, రేపటినుంచి నాకేమీ తేవద్దు. తెస్తే మరి నీకు నేను కనపడను.

బాల : చూస్తాన్లే ఎలా కనబడవో! (చూచి) అదిగో మాష్టారు యిలానే వస్తున్నారు. నే వెళతాను (సంచితో పరుగెత్తుతుంది.)

వెం : (దోసిట్లోకి చూసుకొంటూ, కన్నీరు నించుతూ) 'నీ కెంత ఆకలిగావుందో. ఎలాగ?' నా తల్లిపోయిన తర్వాత ఆ మాత్రపు జాలిమాట నేటికి విన్నాను. పాలేరువాణ్ణి చూచి జాలిపడే దయగలవాళ్ళు లోకంలో వున్నారే! పరమేశ్వరా?

(పాట)

ఆకటదూలీ అలసిస బ్రతుకున
ఆశే ప్రాణము — దేవా!
కాలే కడుపుకు - మండే బూడిద
కమ్మనికూడో - దేవా:

ఆకురాల్చి మోడైన చెట్టునకు
అలరుగాలమో దేవా!
అంధకారమున మగ్గే జీవికి
అరుణోదయమో- దేవా!

రాలే పూలకు మొలిచే మొగ్గలు
ప్రాణములోయీ- దేవా!
మనుజులలో యీ మాత్రపు సత్యము
మరుగై యున్నది - దేవా!

(ఒక వైపునుండి ఉపకాసి, ఒక వైపునుండి వీరేశు ప్రవేశిస్తారు.)

ఉప : వెంకన్నా, చక్కగా పాడతావురా! ఏ సినిమావాళ్ళో యెత్తుకు పోతార్రా ఎన్ను!

వీరే : అందానికి నేను, సంగీతానికి మా అప్పఅన్నట్టు యేం పాటలండీ పంతులుగారూ? పాలేరోళ్ళకి పాటలెందుకండీ? దూడని తిర

గెయ్యడం చేతకాదు మాపోడికి. తాలింపులో నీళ్ళచుక్కలాగ 'చుంయి' మంటే యేమొస్తందండి బాబు ?

ఉప : కాదురా వీరేశు ! మనం బ్రతకడం వట్టి పాలేరుతనం కోసమే అంటావా ?

వీరే : పంతులుగారిచేత తినేతన్నులకంటే కామందుచేత తినే తన్నులకు యిలవెక్కువండి బాబు ! నేను మొదట్లో మాబాబు బాధపడలేక బళ్ళోకెల్లానండి. ఆ పంతులు రోజూ పట్టుకు తన్నేవోడండి— బళ్ళోకెళ్ళకపోతే మాబాబు తన్నేవోడండి. ఎందుకొచ్చిందిరా దిక్కుమాలిన చదువని-పారిపోయి పాలేరుతనానికి కుదిరానండి బాబు, పంతులుగారు !

వెంక : ఆహా ! ఎంత ఆదర్శప్రాయుడో వీరేశుతండ్రి !

ఉప : వీరేశు ! ఇపుడు నీకు జీతమెంత ?

వీరే : నాలుక్కుంచాలండి-నాలుగు !

ఉప : స్వతంత్రమైన వృత్తిలో అంతకన్న ఎక్కువ సంపాదించలేవా ? పోనీ-చదువక్కరలేదనుకో. మనిషిగా గౌరవంగా బ్రతికే మరో వృత్తి చేసుకోగూడదా ?

వీరే : నా కదంతా తెల్దండిబాబు.

వెంక : పోనీ-తెలిసికోడానికి ప్రయత్నమైనా చెయ్యవద్దా ?

వీరే : చెప్పావు - నోరుమూసుకోవోయ్, గుడ్డెల్లి పిల్లనెక్కిరించినట్టు. నిన్న తిన్న తన్నులు చాలవు నీకు !

ఉప : తన్నులా ? వెంకన్నా ! నీవు ఈ పాలేరుతనం రొంపిలో ఎలా పడ్డావురా ! బడికి వచ్చేశెయిరా.

వీరే : నాకు తెలవక అడుగుతానండి బాబు. చదువు కూడెడత దంటారా?

ఉప : ఎందుకు పెట్టదు ?

వీరే : మరి ఈ చదువుకున్న కుర్రకుంకలంతా అలాతిరుగుతారేం, వీదులంట, ఈతరుప్పల్లాగ తల్లిరబోసుకొని ?

ఉప : అది చదువురాని, పరీక్షలు ఫేలయిన, మొద్దుసరుకు చేసేపని. అది చదువు తప్పా ?

వీరే : ఇంతింత తల్లు పెంచుకొంటారండి, ఒకొకళ్ళు.

ఉప : వీటినే వెట్టితలలు అంటారు చదువురానివాళ్ళు. పశువులతో సమానం. మామూలు పశువులుకావు. వింత పశువులు.

వీరే : నాకు 'కా' గుణింతందాకా వచ్చునండోయ్. ఏమనుకుంటున్నారో?

ఉప : గొప్ప చదువరివే!

వీరే : మా రామంమగారికి 'యిత్రా' గుణింతం దాకా వచ్చునండి.

వెంక : భలే (నవ్వుతాడు)

వీరే ; నువ్వు నవ్వుతావోయ్ నీపని పట్టిందాకా !

ఉప : సరే-వెంకన్నా, నువ్వు మీ బాబుని మరోసారి గట్టిగా అడుగు, బళ్ళోకి పంపించమని·

వీరే : గట్టిగాఅడిగితే గట్టిగాతన్నమని పుల్లయ్యతో చెపుతా.

(వెళ్ళిపోతాడు)

ఉప : ఈ శనిగాడేమిటి నీకు ?

వెంక : తోడి పాలేరండి, ఇతడెప్పుడూ ఇంతే. చాడీలుచెప్పి మాబాబు చేత, కామందులచేతా తన్నిస్తాడండి నన్ను.

ఉప : అబ్బే నీవు ఈ నరకంలో ఉండలేవు. బళ్లోకి రావడానికి తీవ్రంగా కృషిచెయ్యి నీకు పుస్తకాలు, బట్టలూ నేను ఇస్తాను. ఏదీ నిన్నటి పుస్తకం?

వెంక : (తలపాగలోనుంచి తీసిఇస్తూ) ఇది చదివేశానండి. ఇంకో పుస్తకం ఇప్పించండి.

ఉప : రేపు తీసుకొస్తాను. మన బడిసాలలో రేపటినుంచి రాత్రిబడి పెడుతున్నాం. నీవుకూడా రా. పెద్దవాళ్ళయిన పాలేళ్ళకీ, రైతులకీ చదువు చెప్పడానికి రాత్రిబడి.

వెంక : చిత్తం. తప్పకుండ వస్తానండి.

ఉప : ఇక పోయివస్తా. ఏ సంగతీ ఈవేళ తేల్చుసుకో.

(నిష్క్రమిస్తాడు)

వెంక : ఈవేళ నేను లేచినఘడియ మంచిది. నాజీవితం దారి తప్పుతూ వుంది.

(పాట)

దారితప్పిన బాటసారీ!
ధైర్యమోయీ బాటసారీ!
మింటిచుక్క - మిణుగురుర్వ
కంటికంతా చీకటౌనా?
అరుణరాగము అమృతగానము
అర్ధరాత్రికి అంతులేదా?
కంటిలోపలి కాగడాతో
మింటివరకూ చూడలేవా?
కట్టురాడుగ నిలువనేలా?
పెట్టుమోయీ అడుగు ముందుకు,
దారికంటక పూర్ణమైనా
ధైర్యశాలికి భారమౌనా?

(మెల్లగా తెర జారుతుంది.)

—)·(—

మూడవరంగం

(కుబేరయ్యగారి ఇల్లు, మధ్యాహ్నం. వీరేశుతో మాట్లాడుడూ కుబేరయ్య ప్రవేశిస్తాడు........)

కుబే : అదట్రా ? అదాసంగతి ? ఒక్క సంగీతమే అనుకున్నాను. సాహిత్యం కూడానా? ఓరివీణ్ణి తగలెయ్యా!

వీరే : రాత్రి బళ్లోకి వెళ్ళుతున్నాడండీ.

కుబే : ఆఁ। రాత్రి బడే। ఆ పంతులుగాడు చేస్తున్నాడ్రా ఇదంతా— వాణ్ణి పాతెయ్యా। సరే। నువ్వుపోయి ఆ పుల్లణ్ణ పిలు,

వీరే : మీకు 'యిర్రా' గుణింతందాకా వత్తాదని నే నంటే నవ్వాడండి.

కుబే : (ఉగ్రుడై) ఆఁ। దున్నపోతు? నవ్వాడు। ఆ నవ్విన నోటే ఏడి పిస్తా।

వీరే : చిత్తం అదండి. (వెళతాడు)

కుబే : ఓరి వీళ్ళమీద బాంబులుపడా। చంపేస్తున్నారు. పేద పిసుక్కునే వెధవలకి చదువులూ, సంగీతాలూనా।

పుల్లయ్య : (ప్రవేశిస్తూ) దండాలుండి బాబో।

కుబే : పుల్లిగా! నీ బాబుకి గోచీపెట్టడం చేతనవునూ?

పుల్ల : చిత్తం, బాబయ్యా।

కుబే : కాదురా నీకు పంచికట్టు చేతనవును?

పుల్ల : చిత్తం బాబయ్యా!

కుబే : ఓరి దున్నపోతుకొడకా। మీ ఇంటావంటా ఎప్పుడైనా చదువుందిరా?

పుల్ల : బాబో। అదాండి। లేదండి బాబు లేదండి.

కుబే : మీలో చదువుకోవడం పాపం కాదంట్రా?

పుల్ల : బోల్డంత పాపం బాబయ్యా। మహా ఘోరపాపం కాదండి। మా తాతనాడుగాని, మా బాబునాడుగాని, నేనుగాని, నా కొడుకు యెంకడుగాని....

కుబే : అగరా! నీదాకా బాగానేవుంది. యెంకడితో మీ ఆ న్యాయం అంతా మట్లో కలిసిపోయింది.

పుల్ల : లేదండిబాబు నాతోడండి, నా పేణం తోడండి, నా దల్లాటోడు కాదండి.

కుబే : ఊరుకోరా! వాడోదొంగ, నువ్వో దొంగవు!

పుల్ల : (గుండె బాదుకొంటూ) నేనాండి? నేనే? దొంగనే? ఇంతటోణ్ణయాను- ఒక్క పుల్లముక్క ముట్టుకున్నానా తమ కమతం లోది? ఇంకా చూసుకొండి ఏమి దొంగతనం చేశానో, ఎక్కడ దాసుకున్నానో! (పాగా, పంచీ దులుపుతాడు.)

కుబే : ఓరి మట్టితలకాయ గాడిదకొడకా! అదికాదురా పాలేరుతనం చేసుకు బ్రతికే తొత్తుకొడుక్కి చదువేమిటిరా? చదువు?

పుల్ల : ఎవడికండి బాబు! పొట్టచించినా అచ్చరంముక్క వుందాండి నాకు?

కుబే : అబ్బబ్బా! చంపేస్తున్నావురా! మీ యెంకడ్రా!

పుల్ల : (ఉలిక్కిపడి) అమ్మ నాయనోయ్!

కుబే : వాడింక పనికిరాడురా.

పుల్ల : ఓరి దేముడోయ్. (గుండె బాదుకుంటాడు)

కుబే : పని ముట్టుకోవడంలేదు. అస్తమానం పాటలూ, పుస్తకాలూ! పాలేరుతనం మానిపించెయ్. చదివించి కలగచేరు పని చెయ్యించు —పో!

పుల్ల : (బోకారి) గులాపోళ్ళం బాబయ్యా! రచ్చించండి బాబయ్యా! ఆ గాడిదకొడుకుని తన్ని తంపటేసేత్తా. ఉప్పు పాతర్ని పెట్టేత్తా. తమచేతి కద్ద మేముంది? పక్క లిరగబొడవలేకపోయారా?

కుబే : ఏదో అన్నాన్లే. వాడికి సరిగా బుద్ధిచెప్పగల్గితేనే వుంచు లేకపోతే మరోదారి చూచుకో. ఏదో చిన్నప్పటినించి ఆశ్రయించుకుని వున్నవాడివి కాబట్టి ఆలోచిస్తున్నాను. సరే పో. (విష్క్రమిస్తాడు)

పుల్ల : (ఒక కర్రతీస్తూ) ఎంకడి వొంటిమీద యీ కర్ర తుక్కైపోవాలి. నా కడుపున చెడబుట్టాడు. ఇంత మొగోణ్ణయాను. ఒక్కమాట యెదురు సెప్పానా కామందుగారికి? ఎన్ని తిట్టినా, ఎన్ని కొట్టినా

కామందుగారి కాళ్ళేపట్టుకుని బతికానుకాని, యీ ఎధవలాగ చదువో చదువో అని యేడ్చానా?

వీరే : (ప్రవేశించి) ఏంటి మామా, హడావిడి?

పుల్ల ; కాదురా. యీరేశు! నువ్వూ మా యెంకడి తోటోడివే కదా? చూడు, ఎంచక్కా చేసుకుంటువ్నాడో పని? మా కుర్రగాడిదకొడుకు....

వీరే : ఆడికేనా — అమ్మ. ఆడికి చదువు లెక్కువై పోయాయి— చదువులు!

పుల్ల : నా ఖర్మంరా బాబు! నా ఖర్మం.

వీరే : మాబాబు నన్ను బళ్ళోకెళ్ళమని చితగ్గొట్టేవాడు. బళ్లో- పంతులుగారు కోదండం వేయి..చేవాడు. ఐనా సరే- తప్పాగొయ్యి నేను చదువుకున్నానా!

పుల్ల : బుద్ధిమంతుడవ్వురా! నువ్వు బాగుపడేవోడివి గనక ఆ బడికి తగులబడకుండా బతుకుతున్నావు. మా దద్దమ్మకి చదువు కావాలంట. పాపిష్టి చదువు.

వీరే ; యెంకడికి కొంచెం బలిసిందిలే .. వొదలగొట్టు.

పుల్ల : కొంచెమేంటి? అంతా పదలగొట్టేత్తాను. ఆవొచ్చే వోడేగా? రానీ-

వీరే : ఆడే, ఆడే. నే పోతాను. నేను చెప్పి కొట్టించానంటాడు మళ్ళీ. (పోతాడు)

పుల్ల : చావగొట్టి చెవులుమూత్తా నీ వేళ, రా. రా.

వెం : (చేతులుమోడ్చి, ప్రవేశిస్తూ) దండం బాబోయ్.

పుల్ల: నీకు కర్రావోరి అమ్మాయిని పెళ్ళిచేత్తాను రా. రా. రా! (జబ్బ పట్టుకొని) నువ్వేంటి పుత్తకాయి చదివేత్తున్నావంట?

వెం : ఇంకెప్పుడూ చదవను బాబోయ్.

పుల్ల ; అమ్మ గాడిదకొడకా! చదువుతున్నావూ? (ఒకటి కొడతాడు.)

వెం : కొట్టకు బాబో! ఇంకెప్పుడూ చదవను బాబో?

పుల్ల : ఇప్పుడుదాకా చదివిందంతా మరచిపో!

వెం : ఎలా మరచిపోను? బాబో!

పుల్ల : అ(! మరచిపోలేవు? (కొడతాడు. వెంకన్న భోరున ఏడుస్తుండగా

ఉపకారి వస్తాడు.)

ఉప ? ఏమిటయ్యా, అది?

పుల్ల : మా కుర్రవెధవకి పొగరు బలిసిందిలెండి. వదలకొడుతున్నాను.
(మళ్ళీ కొట్టబోగా వెంకన్న పారిపోతాడు)

ఉప . పుల్లయ్యా! బంగారంలాంటి ఆ కుర్రవాణ్ణి ఎలా పాడుజేస్తున్నావు!

పుల్ల : పనికిమాలినవెధవండి. పాలేరుతనం చెయ్యలేనివాడు ఒక మనిషే
అంటారా?

ఉప : అయ్యయ్యో! పాలేరుతనమా? పాలేరుతనమూ ఒక వృత్తే
అంటావా? స్వతంత్రంగా బ్రతికే మనిషే మనిషి. అంత
ఎందుకు? వెంకన్నను నాచేతిలో పెట్టు. అతణ్ణి ఒక మహారాజా
లాగ తయారు చేస్తాను.

పుల్ల : చెప్పా వెల్లవయ్యా. తెల్లబట్టేసుకుంటే నేనూ అవుతాను మహా
జాని. మరి కడుపులోకో?

ఉప : ఆపిల్లవాడి వయస్సెంత? వాడు తెచ్చే జీతమెంత? పసిపిల్లల కష్టం
తిని బ్రతికే తల్లిదండ్రులు మనుష్యుల్లో లెక్కేనా?

పుల్ల : ఒస్, పోవోయ్. ఈపాటికి- పుట్టావు పిల్లల్ని పాడుచేయడానికి.

ఉప : నీవు పాలేరువు. నీ బిడ్డనుకూడా పాలేర్ని చేస్తావా? అంతకంటే
ముందుకు పోనివ్వవా? పాలేరు తరతరాలకు పాలేరే అన్నమాట?

పుల్ల : అన్నమాటలేదు, తమ్ముడుమాటాలేదు. యెల్రా. యీ పాటికి
నువ్వెంతయేడ్చినా నాకొడుకును బడిలోకి పంపను.

ఉప : అయ్యయ్యో!

పుల్ల : చదువు మా అయాంలో లేదు. మాకు చదువు అచ్చిరాదని మా
కామందుగారు చెప్పారు. అచ్చరాలా అంతే. 'అ, ఆ' లు దిద్ద
మోయి మా తాత కాలిరిగి చచ్చాడంట. మాబాబు రాగాం తియ్య
మోతే పచ్చరాలి చచ్చాడంట.

ఉప : పాపం ఎంత అమాయకత్వం!

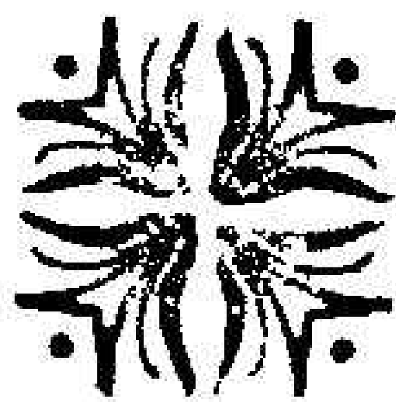
పుల్ల : ఆఁ, ఏంటి ? యెధవకూతలు కుయ్యకు పో. ఈ రోజు మొదలు ఈ చుట్టుపక్కల కనిపించావంటే చూసు మరి. చచ్చినా సరే మావోణ్ణి బడికి పంపించను. పో-పో. (దురుసుగా పోతాడు.)

ఉప : ఓహో! మూర్ఖుడైన తండ్రికి కొడుకై పుట్టటం ఎంత దురదృష్టం! మూర్ఖుడైన పుల్లయ్యకు పుట్టటం అనే ప్రమాదం జరగటం వల్ల గదా వెంకన్నవంటి రత్నం మట్టిగొట్టుకు పోతున్నాడు! అంధకారం అధికమౌతున్న కొలది వెలుగుచూపేవాని బాధ్యత ఎక్కువవుతూ ఉంటుంది. అవిద్యను పారద్రోలడానికి నా శక్తి సామర్థ్యాలన్నీ ఉపయోగిస్తాను. పాపం వెంకన్న స్థితి!

గీ. రాజవనమున పూసిన జాజిపువ్వు
రాణి కుచహారమున ముద్దులానగలదు;
పాడునూరను బూచిన పద్మమైన
అంధ తిమిరాల అజ్ఞాతమై యడంగు.

[నిష్క్రమిస్తాడు.]

—)(—

నాల్గవ రంగం

[పొలంలో దూడల్ని మేపుతున్న వెంకన్న. ప్రభాత సమయం. కాలికి కట్టు కట్టుకొని, మధ్య మధ్య పుస్తకం తీస్తూ. పాడుతూ వుంటాడు.]

వెంకన్న :—

(పాట)

కాళ్ళబడిపోయేటి గడ్డిపూలారా !
సుందరాంగుల జటా శోభమీకున్నదా ?
లోతు సంద్రాలలో పాతుకొన్న మణీ !
భరతమాతను గొల్చు భాగ్యమ్ముగల్గునా ?
దూరానగల పల్లెటూరి బాలకుడా !
దేశభక్తి జాడ తెలిసి వర్తింతువా !
తడిలేని మడిలోన కడుబీట బడియేడ్చు
ఓ తల్లి ! నీ కేక కొకడైన పల్కునా ?

ఊళ్ళో కామందుచేత దెబ్బలు, ఇంటికాడ తండ్రిచేత తన్నులు ! ఓ పాలేరా ! నీ జీవితం ఎంత దుఃఖకరం ! అయ్యో, నా పసితనానికి చీడపురుగు పట్టిందే ! ఇకనాకు ఎడగు బొమగులు లేవా? అంతరాత్మను చంపి చిన్నప్పటినుంచే పసిబిడ్డను ఒక పశువులాగ తయారు చేసే పాలేరుతనం నాకు దాపరించిందే ! అయ్యో, పాలేరుకు చదువు పనికిరాదా ? చదువు స్వతంత్ర భావాల్ని కలిగిస్తుందనా ? చదువుకున్నా అస్వతంత్రులు బానిసలై ఎంతమందిలేరు? ఇకనాకుదిక్కేది ? ఈ నరకం నుంచి బయటపడే దారేది? చదువు సంధ్యల్లేక, ప్రపంచమంటే ఏమిటో తెలియక, నూతిలో కప్పలాగ, పగ్గంపోసి కట్టిన పశువులాగ, ఏదో ఇంత గడ్డి తింటూ బ్రతకనా ? అదిగో ! ఆ బడికిపోతున్న పిల్లలు ! ఆహా ! ఎంత కులాసాగా పోతున్నారు బడికి !

వాళ్ళ యీడువాణ్ణి కానా నేను ! వాళ్ళు పొందే ఆనందదానికీ అభివృద్ధికీ నోచుకోలేదా నేను ? అయ్యో ! తండ్రీ ! ఈ రొంపిలో

నన్ను త్రొక్కేశావే। ఈ ఊబిలో నన్ను కూరేశావే। పాలేరు తనమే పరమావధి చేశావే। ఓరిబాబు। నీవు రాక్షసుడవా?
బిడ్డల్ని బడికి పంపించక, విద్యాబుద్ధులు చెప్పించక పాలేరు తనాలు పెట్టి, ఆ పసిబిడ్డల కష్టంతిని బ్రతికే ఓ తల్లిదండ్రులారా! మీరు యెంత నీచులు! ఛీ! మీ ముఖం చూడగూడదు.
ఓ పెద్ద పాలేరా! నీ కొడుకును చిన్న పాలేర్ని చేస్తావా? నీ చేతి కర్ర, నీ చెప్పుదెబ్బలు, నీ గంజికూడు తప్ప నీ ముద్దుల కొడుకును ఒక్క అడుగైనా ముందునకు వెయ్యనియ్యవా?
ఓరి దరిద్రుడా! నీకన్న దరిద్రులు యెంతమంది తమ బిడ్డల్ని చదివించుకుంటున్నారో అలా చూడు। నీ నీచత్వానికి కారణం పేదరికం కాదు. తెలివి తక్కువతనం—మూర్ఖత్వం, అబ్బా! ఈ పాలేళ్ళంతా గొడ్డుమోతులై పోతే యెంత బాగుండును! ఇక నాకేది దిక్కు? ఏది దారి? బానిసగా బ్రతికేకంటే మరణం మేలుకాదా?
ఇక నాకు మరణమే శరణ్యం. పాలేరుగా బ్రతకలేను. విద్యావంతుణ్ణి కాలేను. ఈ పర్రనూతిలోపడి యీ దరిద్ర దాస్య జీవితాన్ని ముగించేస్తాను. అంటరాని అసహ్యకరమైన, ఈ నా నికృష్ట జీవితం—స్వతంత్ర నాగరిక జాతికి ఒక మచ్చ. ఇది నే భరించలేను. (నూతిదగ్గరచేరి చేతులు మోడ్చి) ఓ పరమేశ్వరా?

సీ. మాలను గావించి - పాలేరుగా జేసి
     కామందు కాలికి - గట్టినావు
  అంటరాదని చెప్పి పెంటల పాల్జేసి
     నీచుల మనుపేర నిల్పినావు.
  చదువు సంధ్యలులేక జంతువులను బోలె
     ఊరి వెల్పల చావ నుంచినావు
  అజ్ఞానతిమిరాల యడుగున బడద్రోసి.
     బరువుగా యెదనెక్కి పట్టినావు.
  వెలుగు జూపవు. నేర్పవు మెలగుజాడ,

దాస్యమును బాపుకో నీవు, ధైర్యమూని
మనిషిగా నన్ను మననీవు, మహినికేల ?
చంపుకొని పొమ్మ, చాలింతు జన్మమింక !

(నూతిలో దూకబోతూ వుండగా తెరలోపాట వినిపిస్తుంది. ఆగి వింటాడు. బాల బడికిపోతూ తెరలోనుంచి పాడుకొంటూ వస్తుంది.)

బాల : (పాట)

ధైర్యము విడిచెదవా ? వీరా !
దాగుదువా తెరలో ?
పరకను పామని భయమొందుదువా ?
పిరికివాడవై పరువెత్తుదువా ?
బానిసత్వమని బాధపడుదువా ?
స్వేచ్ఛా జీవితమే గొనలేవా ?
ఓ యువవీరా ! ఉత్తేజముతో
సాగిన నీ దాస్యము విడిపోదా ?
నిస్పృహ యేలా ? నీ హృదయములో
సోమరితనముకు చోటీయకుమా !
విక్రమింపుమా - వీరుడవై
విజయము నీ దేరా !

(హఠాత్తుగా వెంకన్ననుచూచి) అదేమిటి వెంకన్నా ! దైవాన్ని ప్రార్థిస్తున్నావే !

వెంక : (కన్నీరు తుడుచుకుంటూ) ఏమో - ఆపత్కాలంలో అలవాటు చొప్పున తలచుకోవటమేగాని, నిజంగా దేవుడున్నాడనే నమ్మకం నాకు లేదు. పోనీగాని నీకు ప్రొద్దెక్కుతున్నది. త్వరగా పో బడికి.

బాల : ఫర్వాలేదు కాని - నీవు రోజూ రోజూ అలా నీరసపడిపోతున్నావేం ? ఆ దెబ్బలేమిటి ? అమ్మో ! రక్తం కారుతున్నది. కట్టు కట్టనా ? (ప్రయత్నిస్తుంది.)

వెంక : (వారిస్తూ) వద్దుబాలా వద్దు. నీ బంగారు చేతులు నెత్తురవుతాయి.
బాల : ఆ వెధవ పాలేరుతనం మానేద్దూ!
వెంక : నా కా అదృష్టం లేదు.
బాల : ఊరకే కూర్చుంటే యెలా వస్తుంది అదృష్టం?
వెంక : పాలేరుతనం తప్ప నాకు గత్యంతరం యేముందీ?
బాల : బడికి రా!
వెంక : బడికా? అమ్మో! ఆ మాటెత్తితే మా బాబు గొయ్యి తీసి పాతేస్తాడు.
బాల : మీ బాబుకి నచ్చ చెప్పలేవా?
వెంక అసలు చెప్పనిస్తేగా, నచ్చజెప్పడానికి?
బాల : అయ్యో! అంత పశువా?
వెంక : ఏమో నా కదంతా తెలీదు. నాకు పాలేరుతనం తప్పదు. అది నేను చెయ్యలేను.
బాల : మరి?
వెం : మరి—లేకుండా పోవడమే.
బాల : అంటే?
వెం : అంటే-మరణమే. దాంతో యీ బాధలు, బెంగలు ఆకలి, అవమానంఅన్నీ నన్ను వదలిపోతాయి.
బాల : చాల్లే-కాని ఆకలంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. నేనుండగా నీకుఆకలా (సంచికలోనుంచి అరటిపండ్లు తీసింది.)
వెం : (నిరాకరిస్తూ) తేవద్దని చెప్పలే. నీ ఆహారం నేను తీసుకొని, నాఆకల్ని నీకు అంటగట్టనా?
బాల : ఇవి నీ కోసమే తెచ్చా.
వెం : మీ తల్లిగార్ని అడిగి తెచ్చావా?
బాల : లేదు.
వెం : నాగురించి నీవు దొంగతనం చేశావా?
బాల : నా సొమ్ము నాకు దొంగతనమా?
వెం : చాటుగా తెచ్చావా లేదా?

బాల : తింటావా, తినవా ?
వెం : నాకు వద్దు.
బాల : గిరాటేస్తున్నా. (గిరాటెయ్య బోతుంది)
వెం : ....
బాల : చ పక తీసుకోందూ।
వెం : ఇతరుల సొమ్ము నాకువద్దు.
(బాల కోపంతో పళ్ళు గిరాటేసి పోతుంది)
వెం : (చెమ్మగిలిన కళ్ళతో) ఆహా। ఎంత దాక్షిణ్యం।

(పాట)

ఈ యెడారిలో మబ్బునీడలా
ఓయాసిసులా దేవా?
నడి సంద్రములో జడివర్షములా,
నౌకాశ్రయమా, దేవా ?
వేసవి నడి మధ్యాహ్నములో- చలి
వేంద్ర గట్టితివె దేవా।
వడగొట్టిన యీ బాంధుని నోటికి
పాయసాన్నమూ దేవా।

కుబే : (దురుసుగా ప్రవేశించి) ఒరే। గాడిద కొడకా। నీకు బ్రతికే రోజులు లేవురా ? (వెంకన్నను కొడతాడు) చదువుకునే పిల్లలతో స్నేహమంట్రా? దున్నపోతా। (మళ్ళీ కొడతాడు. పుస్తకం చూచి) పుస్తకమే। వీడే। పాపంరా। ఓరి పాపిష్టి ముండాకొడకా। (పుస్తకము చింపి పారేస్తాడు. అరటి పండ్లుచూచి) అరటిపళ్ళే। ఎక్కడివిరా ? తోట్లోవా ? ఇంట్లోవా ? ఓరి దొంగ గాడిదకొడకా। నా కెక్కడ దాపురించావురా, (మీదపడి ఒళ్ళు తెలియని రీతిగా తన్నుతాడు, వెంకన్న పెద్దగోల చేస్తూనే ఉంటాడు. అంత ఉపకారి ప్రవేశిస్తాడు.)
ఉప : (అడ్డుబోయి) ఆగండి। కుబేరయ్యగారు। పసిబిడ్డని అలా కొట్టుకుంటారెందుకండీ?

కుబే : ఏడ్చావ్-పోవోయ్ పంతులు! అసలు నిన్ని దార్ని రమ్మన్న వా డెవడు? రేపీదారిలో కంపలు పాతించేస్తా.

ఉప : ఔను, బ్రతుకుదెరువుల్లో కంపలు పాతేవాళ్ళనే వరిస్తుంది లక్ష్మి. లక్ష్మి నెత్తికెక్కిన వాడికి కళ్ళు కనిపించవు.

(వెంకన్న నెమ్మదిగా పోతాడు.)

కుబే : ఓరి నీ సిద్ధాంతం మండా! ఈ మాటలన్నీ నన్నే! నా యెనుకే!

ఉప : నిన్నుకాదు. పాలేరుతనాన్నీ కామందు తనాన్నీ సృష్టించిన సంఘాన్ని. ఒక వ్యక్తిని నేను ఎన్నడూ అనను. అసలు పద్ధతినే అంటున్నాను.

కుబే : ఓరి నీ చదువు తగలెయ్యా! దేవుడే లేడంటున్నావ్. కులాలే పనికిరావంటున్నావే! ఓరి నీ తలమీద రెక్కలబాంబు బ్రద్దలవ్వా! పో. ఇక్కడనుంచిపో. పోతావా, పోవా. (కొట్టడానికి సిద్ధపడ తాడు.)

ఉప : పోక యిక్కడ కూర్చుంటానా? తొందరపడవద్దు. మనిషిని కని పెట్టి మాట్లాడు. పరాయి బిడ్డని కొట్టటానికి నీ కధికారం లేదు. ఇష్టంలేకపోతే పని మానిపించెయ్యి. ఇప్పటికైనా సంఘమూ, మతమూ బోధిస్తున్న దుర్మార్గపు మూఢబోధనలనుంచి విముక్తి పొందు. ఇది నా సలహా.

(నిష్క్రమిస్తాడు, కుబేరయ్య నోరుతెరచి చకితుడై చూస్తాడు. తెర)

ఐ ద వ ర ం గ ం

(తెల్లవారుజామున సీతమ్మ, వీరేశు పొలంలో గడ్డపిరుస్తూ వుంటారు. సీతమ్మ పొడుస్తూ, వీరేశు గడ్డతీస్తూ తట్టలోవేస్తూ వుంటారు.)

వీరేశు:- (పాట)

వస్తావంటోలి పిల్లా! నాతో,
కొత్తకోరంగి దాకా!

సీత : వస్తానుగానో, కుర్రా! నన్ను,
కొట్టకుండ వుంటావా?

వీరే : నల్ల నల్లనిదానా! పిల్లా!
నవ్వు మొగమ్ముదానా!
నవ్వులో పువ్వునౌతా-నే
పువ్వుల్లో తేనెవౌతా-వా?

సీత : నీతిగల జాతివాడా! మంచి
జబ్బగల కుర్రవాడా!
తియ్యన్ని తేనెనైతే- నన్ను
తిని పారిపోవు గంద?

('వస్తావంటోలె—కొట్టకుండ వుంటావా' అంతవరకూ మళ్ళీ పాడతారు.)

వీరే : సీత—నిజంగా నువు నాకూడా వచ్చేత్తే నీ మీద ఇలా (చెయ్యేసి) చెయ్యికూడా వెయ్యను.

సీత : (కంపరిల్లి, తప్పుకొని) ఇదిగో-నువ్వు మోటు సరసానికి దిగావంటే - మాట దక్కదబ్బాయ్.

వీరే : ఇల్లాలు కూతురువి!

సీత : మరేమనుకొన్నావు?

వీరే : అందుకనే నీమీద మోజు.

సీత : మోజుంటే ఏమి లాభం? దేవుడుకూడా నామీద చెయ్యి వెయ్యడానికి వీల్లేదు.

వీరే : మరి తీరా వేసేశాను చెయ్యి!

సీత : తప్పు దిద్దుకో.

వీరే : (మీద మళ్ళీ చెయ్యితీసేసి) మొదటితప్పు దిద్దుకున్నాను. రెండో తప్పుకూడా దిద్దుకోనా? (మళ్ళీ చెయ్యివేయబోతాడు)

సీత : ఇక నీ సరసని పనిచేస్తే— (కోపంతో వెళ్ళిపోబోతుంది.)

వీరే : (వారిస్తూ) వచ్చేసుకుంటా, నన్ను చంపుకు తిన్నట్టు. అందుకే నిప్పుకోసం నీదరి చేరాను.

సీత : చాల్లెద్దూ.

వీరే : పోనీలే. (బెల్లులతో నిండిన తట్టచూపుతూ) ఊఁ- ఎత్తు!

సీత: ఇంత మొగాడివి ఎత్తుకోలేవా?

వీరే : ఎత్తుకోగలను. కాని నువ్వుకూడా కలిస్తేనే సరదా.

సీత : కొరగకరాని కొయ్యవు. పట్టు. (ఎత్తుతుంది.)

వీరే : ఇంకా ఎత్తు—ఇంకా, ఇంకా,

(ఇద్దరికీ నవ్వు వస్తుంది. వీరేశు తట్ట జారవిడుస్తాడు. యిద్దరూ కిల కిలా నవ్వుతారు. అంతలో కుబేరయ్య ప్రవేశిస్తాడు.)

కుబే : ఏమిట్రా, ఆ కిలకిల్లు? ఓరి దున్నపోతా! ఆ పిల్లనేమి చేస్తున్నావురా? ఓరి యిబాసారి గాడిదకొడకా! ఇందుకా ఒంటరిగా నువ్వు దీన్ని తీసుకొస్తా? ఏమే సీతీ?

వీరే : (భయపడుతూ) ఆమె తప్పేమిలేదండిబాబు! నా తప్పుకూడా లేదుగానండి....

కుబే : ముయ్యరా నోరు, ఆడదానితో సరసమాడవచ్చునట్రా కుర్రతొత్తుకొడక!

వీరే : చిత్తం. చిత్తం.

కుబే : పోరా! నువ్వుపోయి బండి కట్టుకురా.

వీరే : చిత్తం. (వెళ్ళిపోతాడు అనుమానంగా)

కుబే ; సీతీ! నీకు మొగుడుకావాలంటే ?

సీత : ఏం మాట్లండి అవి ?

కుబే : అమ్మ నంగనాచీ !

సీత : నే వెళ్ళిపోతున్నానండి. (వెళ్ళబోతుంది)
కుబే : ఉండవే. ఈ చీకట్నే ఇంత పెందలకడే లేచివస్త నీ కోసమేగా?
(చెయ్యిపట్టుకుంటాడు)
సీత : (గింజుకుని) నే నంత లోకువగా కనుపిస్తున్నానా?
కుబే : అబ్బే మోజుగా కనిపిస్తున్నావు.
సీత : మీరు కామందులు, పెద్దలు, మీకిది తగదు నన్ను విడిచిపెట్టండి.
కుబే : తగడ మేమిటి? తగకపోవడమేమిటి? నీకూ నాకూ ఏమిటి?
నువ్వు పాలేరుదానవు; నేను కామందును. నేను చెప్పినది నువ్వు
చెయ్యాలి,
సీత : చేస్తున్నాగా!
కుబే : మరింక అడ్డమేమిటి? (మీదికివెళ్ళి చెయ్యి పట్టుకోబోతాడు)
సీత : (తప్పించుకొని) ఛీ, వొదలండి. ఈరోజు మొదలు మీ పనిలోకి
రాను.
కుబే : ఒక్కరోజు పనిలోకి రాకపోతే పదిరోజులు సత్తావు వరసగా!
సీత : చస్తేచస్తాను. ఎప్పటికైనా తప్పదుగా?
కుబే : కొంచెం వినవే, నీ కాళ్ళకు మొక్కుతాను!
సీత : మీ గౌరవం కాపాడుకోండి,
కుబే : (కోపంతో) అడిగేకొలదీ అలా ఆకాశంమీదికి పోతావేం?
చూడు — నీకు అడ్డ మెవడొస్తాడో. (మీదపడి పట్టుకుంటాడు.
తెరలో 'బాబోయ్ బాబోయ్' అని కేకలు వినిపిస్తాయి.)
కుబే : (సీతమ్మను విడిచి ఉగ్రుడై) ఛీ! ఎవడ్రా వెధవ? (తెరలో
అయ్యబాబోయ్, కామందుగారుండోయ్)
కుబే : ఓరి నిన్ను చిత్రవధచెయ్యా! ఏంపోయేకాలంరా నీకు?
పుల్ల : (ఏడుస్తూ ప్రవేశిస్తూ) అయ్యనాయనోయ్, బాబయ్యగారుండోయ్,
కుబే : ఓరి శనిగా! ఏడవరా, ఏంటో?
పుల్ల: (గుండె బాదుకుంటూ) చచ్చిపోతున్నాడండి బాబూ!
కుబే : ఎవడ్రా ఆ చవట! చచ్చేవాణ్ణి చావనివ్వక, ఇలా ఎందుకు తగ
లడ్డావురా ముసలిగాడిదా?

పుల్లి : మా యెంకడికండి బాబయ్యా !

కుబే : ఇంకా చచ్చాడా, లేదా ?

సీత : శివశివా ! (చెవులు మూసుకొని) యెంకన్నబాబుకా (నిష్క్రమిస్తుంది.)

పుల్లి : ఈపాటికి చచ్చిపోతాడేమోనండి బాబు ! మందేమన్నా........

కుబే : చచ్చేవాడికి మందేస్తేమాత్రం బ్రతుకుతాడంట్రా, చావనియ్యి. నీ శనే వదిలిపోద్ది.

పుల్లి : కన్నకడుపు కదండి, బాబయ్య !

కుబే : కడుపు ! ఎవడి కడుపు వాడిదే. ఎవడి కడుపుకు వాడే చూచుకుంటాడు. ఒకడి కడుపుకు ఒకడు పెడతాడ్రా ?

పుల్లి : వొచ్చే ప్రాణం, పోయే ప్రాణం బాబయ్యా!

కుబే : పోనివ్వోయ్, 'కొరగాని కొడుకు పుట్టిన తండ్రి గుణములు చెరచున్' అన్నారు గాంధీగారు. వంశాన్ని తగులబెట్టే కొడుకుంటేం, పోతేం ? (పది రూపాయలనోటు గిరవాటేస్తూ) పట్టుకుపో.

పుల్లి : మందిప్పించండి, బాబయ్యా !

కుబే: ఓరి నిన్ను తగలెయ్యా ! జిగురుకండెలాగ పట్టుకున్నావేమిరా - పానకంలో పుడకలాగొచ్చి ?.... సరే ... పోయి సీతిని పంపు-పో.

పుల్లి : చిత్తం ! చిత్తం. తమరు పెభువులు ... ఆ బళ్ళో పంతులండి ... ఏదో కేసెడతాడటండి, వొచ్చి చూశాడు కుర్రోణ్ని.

కుబే : (ఉలిక్కిపడి) ఆరి నీ దుంపతెగా! ఎందుకు రానిచ్చావురా వాణ్ణి? అయ్య గాడిదకొడకా ?.... అందుకేరా జబ్బు ఎక్కువై పోయింది. అందుకే అయ్యయ్యో ! ఆ పంతులుగాణ్ని ఇంటికి రానియ్యకురా! నీ కొడుకుని బ్రతకనియ్యడ్రా వాడు !

పుల్లి : తెలిసిందండి బాబయ్యా ! ఈ సారి ఒత్తే తన్ని తంపటేత్తానండి. ఆడికి సిగ్గులేదండి. రావొద్దంటే వత్తాడండి గాడిదకొడుకు !

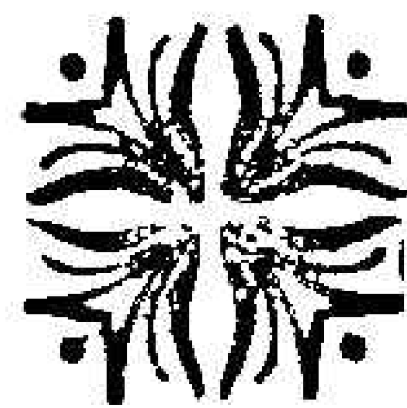
కుబే : పంతుళ్ళంటే ఏమనుకున్నావురా ? వొట్టి దొంగలు, యిబా సార్లూను. బ్రతకలేనివాళ్ళంతా బడిపంతుళ్ళుగా తయారయ్యి, వూళ్ళన్నీ తగలడతార్రా. పుల్లా !

పుల్ల : చిత్తం బాబయ్యా ! చిత్తం.

కుబే : ఆ పంతులుగాడి మాట వినేవుసుమా ? చెడిపోతావు. ఇక పో. మందుకి సీతిని పంపు.

పుల్ల : చిత్తం చిత్తం (నిష్క్రమిస్తాడు)

కుబే : ఎంతప్రమాద మొచ్చింది ! అన్నన్నా ! వెంకడు నేను కొట్టిన దెబ్బలవల్ల చచ్చిపోయాడని కేసెడతాడా ఆ పంతులు !..... వా డంతటివాడే. డాగుటేరు సక్కిపిక్కంటు అక్కర్లేదూ ? అదీ చేస్తాడు! ముందే నేను డాగుటేరుతో మాట్లాడితేనో?-అదేరైటు, జ్వరంవల్ల చచ్చినోడంటే తీరిపోద్ది.... ఫర్వాలేదు. నా మీదకేమీ రాకుండా నేను చూసుకోగలను. పుల్లడు నాచేతిలో మనిషే. కాని.... ముందుంది పంతులు పని. వాడొక తెగ నీలుగుతున్నా డులే. వీడొచ్చినప్పటినుంచీ పాలేళ్ళకి కరువైపోయింది. (పచార్లు చేస్తూ) సరే, కానీ.... ....

ఆ ర వ ర ం గ ము

[పుల్లయ్య ఇల్లు : వెంకన్న మూల్గుతూ ఒక కుక్కిమంచలో కూలబడివుంటాడు. సీతమ్మ మందుపట్టుకొని నిలబడివుంటుంది]

సీత : త్రాగుబాబు ! ఇదిగో మందు త్రాగవూ ?

వెం : వద్దు పిన్నీ ! నేను త్రాగను, 'నా' అనేవాళ్ళు లేని నా బ్రతుకు ఎంత నిరర్థకం !

సీత : 'నా' అనేవాళ్ళెందుకు లేరు నీకు ? కొండంత బాబుండగా ?

వెం : బాబు ! బాబు ... దేశాన్ని అవిద్యలోనూ, అజ్ఞానాంధకారం లోనూ, దాస్యంలోనూ ముంచేస్తున్న ఇలాంటి వాళ్ళంతా బాబులే!

సీత : పోనీ నే నున్నానుగా ?

వెం : నీవా ? నీవు స్వతంత్రురాలవా ? స్వతంత్రంలేని వ్యక్తి తాను బ్రతకడమే బరువు. ఇంకొకర్ని ఎలా బ్రతికించగలదు ? ఇంత వరకూ నీవే నన్ను బ్రతికించావు, ఇక బ్రతికించలేవు.

సీత : నాకదేమీ తెలవదు. ముందు మందుత్రాగు బాబూ !

వెం : నేను త్రాగను, నన్ను బలవంతంచెయ్యకు.

పుల్ల, (ప్రవేశించి) ఓరి త్రాగరా, వెంకి గాడిదకొడకా ! యమిలోడివి దాపరించావేరా మాకు ?

వెం : నాకు మందక్కరలేదు. నేను త్రాగను. నేను చచ్చిపోతాను.

పుల్ల : ఎవణ్ణుద్దరింతావురా చచ్చీ ?

వెం : బానిసతనం కంటే చావు మేలు. నాలాంటి కుర్రవాళ్ళంతా హాయిగా చదుకొని పైకి వస్తూవుంటే - నేను పాలేరునై పశువు లాగ బ్రతకలేను. నేను సుఖంగా చచ్చిపోతాను.

పుల్ల : కాదు. తాగరా !

వెం : నేను బ్రతికితే బడికి పంపిస్తావా ?

పుల్ల ; చతువు మన అయాం కాదురా. ఐనా గడవనివాళ్ళం, ఒక పూట తింటే రెండోపూటకి లేనోళ్ళం. కడజాతివాళ్ళం. కూలోళ్ళంఎలా గరా చదవడం?

వెం: మనకంటె దరిద్రులు, మనకంటె నీచజాతివాళ్ళు ఎందరు చదువు కొని పైకొస్తున్నారో చూస్తున్నావుగా? ఉద్దేశాలు వుంటే ప్రయత్నాలు ఫలించి తీరుతాయి. కొడుకు ఉద్దేశాన్ని అనుసరించి అభివృద్ధి పర్చటం తండ్రి ధర్మంకాదా? తనకంటే తన కొడుకు ఒక అడుగు ముందుకు పోవడంకాదా తండ్రి కోరవలసింది?.... నన్ను బడికి పంపిస్తానంటే మందు త్రాగుతాను.

పుల్లి: (కోపంతో) చచ్చినాసరే నిన్ను బడికి పంపించను. (వెళ్ళిపోతాడు)

సీత: పిచ్చి పట్టువద్దు. త్రాగునాయనా! (మందు అందిస్తుంది)

వెం: (తోసేస్తూ) వద్దుపిన్నీ! వద్దు! మాయమ్మ పోయిననాటినుంచి నీవు నన్ను పెంచావు. నీకు నేను కృతఘ్నుణ్ని. నీ ఋణం యిక నేను తీర్చుకోలేను. పంతులుగారు ఒక్కసారివస్తే బాగుండును. (ఆలోచనలో పడతాడు)

సీత: (కళ్ళు తుడుచుకుంటూ) పోనీ, ఆ పంతులుగారినైనా పిలిచేదేమో! తీసుకొస్తాను. (వెళుతుంది)

వెం: ఇంతటితో నాజీవితం సరి. నిన్న పరీక్షలో పడి చావడం బాలగురించి తప్పించింది. ఈవేళ ఇక తప్పదు. బాధలు పడుతూ, అవమానాలు భరిస్తూ, ఏహ్యజీవితం గడిపేకంటే, హాయిగా ఆత్మహత్య చేసుకుని, కళ్ళు మూసేస్తే యెంత సుఖం! నా తల్లి బ్రతికివుంటే నాకిన్ని కష్టాలు రాకపోవునేమో! (కళ్ళు తుడుచుకుంటూ) ఏమో! అందరి తల్లిలాంటిది కాదా నా తల్లిమాత్రం మా బాబు నాలుగు తన్ని కూర్చోబెటితే ఏంచేస్తుంది .. అయ్యో! ఇక యీ ప్రపంచంలో నేను కనబడను. ఆ దూడలూ, ఆ చేలూ, ఆ ఆటలూ, ఆ గొబ్బిపూలు, ఆ బాల... (వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తాడు)

ఉప: (ప్రవేశించి) వెంకన్నా! (మీదచేయివేసి చూచి) స్వాతంత్ర పోరాటం ఎంత కష్టమో తెలుస్తున్నదా? (మందుపోసి) దేశంలో నీలాంటి పట్టుదల గల కుర్రాళ్ళు ఒక్క పదిమంది వుంటే, ఎంత అభ్యుదయం చేకూరగలదు! ఇదిగో మందు త్రాగు.

వెం : క్షమించండి పంతులుగారు! నేను మందు త్రాగదలుచుకోలేదు. నన్ను సుఖంగా చచ్చిపోనివ్వండి.

ఉప : చావా? చచ్చిపోవడం ఒక ప్రయోజకత్వం అనుకొంటున్నావా? ఆత్మహత్య పిరికితనం, పౌరుషహీనం.

బ్రతికి యుండియెపునిషి శుభమ్ము లొందవలయు, చచ్చిన తరువాత బ్రతుకులేదు;
బ్రతికి సాధింపవలెగాని వాంఛితములు,
చచ్చి సాధింతు ననుమాట చచ్చుమాట.

వెం: నేను చచ్చిపోయి ఈ కాపందులకు కామందునై పుడతాను. ఈ కామందు, మా బాబు నాకు పాలేళ్ళయి పుడతారు. అప్పుడు నా పగ సాధించుకొంటాను.

ఉప : నీవు అబద్ధాలెందుకు నమ్ముతావు? పూర్వకర్మ-పునర్జన్మ సిద్ధాంతాలు తప్పు. పాటకపుజనాన్ని మోసగించటానికి పుట్టిన సిద్ధాంతాలవి. అసలు దేవుడున్నాడనేదే మూఢ విశ్వాసం. ఈ లోకంలో పుట్టిన ప్రతి జీవీ స్వాతిశయం స్థాపించుకుని స్వయంపోషకమై బ్రతకాలి. స్వాతిశయం స్వయంపోషకశక్తి బ్రతుక్కి మూలాధారాలు, అవిలేని జీవి బానిసతనంలో పడుతుంది. నీ ఆశయాలు ఫలించటానికి ముందు నీవు బ్రతకాలి.

వెం : బ్రతకడం చాతకాకనేగదా చచ్చిపోవడం!

ఉప: ముందు మందు త్రాగు.

వెం : త్రాగుతాను చెప్పండి.

ఉప : నిన్ను నేను చదివిస్తాను-సరా?

వెం ; పరసహాయం నేను పొందను, అది నన్ను ఋణగ్రస్తుణ్ణి చేస్తుంది.

ఉప . ఈ వెట్టివేదాంతం యెక్కడిదోయ్ నీకు? మీ కామందుచెప్పాడా? మీ బాబు చెప్పాడా?.... పోనీ, ఇదివరలో నీ ఋణగ్రస్తులే ఇప్పుడు నీకు సహాయం చేస్తున్నారేమో?

వెం : అదీ కావచ్చు.

ఉప : పిచ్చి కుదిరింది. తలకు రోకలి చుట్టమనక - మందు త్రాగు. సహాయం వచ్చినచోటల్లా పొంది, చదువుకో. అదృష్టం వుంటే పైకొస్తావు. అప్పుడు పునస్సహాయం చేస్తావు.

వెం : సహాయం—పునస్సహాయం.

ఉప : (నాడిచూచి) జ్వరం తీవ్రంగా వుందే! పలవరిస్తున్నాడు! డాక్టర్ని పిలవాలి. (త్వరితంగా .... నిష్క్రమిస్తాడు)

వెం : సహాయం —పునస్సహాయం.

[అంత బాల ప్రవేశించి, శరీరం తాకిచూచి, తడిపిన మల్లెపూల దండ అతని నొసలిపై పెడుతుంది. కొంచెం సేపటికి వెంకన్న ఉలిక్కిపడి లేస్తాడు - "పంతులుగారూ!" అంటూ....]

బాల : వెంకన్నా !

వెం : బాలా ! (ఏడుస్తాడు)

బాల : ఏం వెంకన్నా ? ఏడుస్తావెందుకు ? ఇదిగో మందు త్రాగు !

వెం : బాలా ! క్షమించవు ?

బాల : ఎందుకు ? ఏం తప్పుచేశావని ?

వెం : నేను పుట్టడమే ఒక తప్పు. బ్రతకడం రెండో తప్పు.

బాల : అస్వతంత్రులు అందరికీ అంతే.

వెం : నీవు ఇచ్చిన అరటిపళ్ళు వెంటనే తినేస్తే, ఈ దెబ్బల్లో సగం దెబ్బలు తప్పును. పట్టుదలే చూచుకున్నాను గాని ప్రేమ చూచుకో లేదు.

బాల : ముందు మందు త్రాగు. (పోసి ఇస్తుంది)

వెం : త్రాగను. నీవు క్షమించానంటే ఆ మాటలు వింటూ ప్రాణం వొదిలేస్తాను.

బాల : నే క్షమించను.

వెం : అయ్యో ! క్షమించవు ? క్షమించవు ? బాలా ! బాలా ! అయ్యో! క్షమించవు ?

బాల : చదివిస్తానంటే మందు త్రాగుతానన్నావటగా మీ బాబుతో ?

వెం : అదంతా ఇప్పుడెందుకు ?

బాల, ఆపని అతడేమి చేయగలడు? నేను చేస్తాను. మందు త్రాగు.
వెం; నీవు చిన్నపిల్లవు.
బాల; నీవు మహా పెద్దవాడివా?
వెం; నీవల్ల ఒక్క ఉపకారం కోరుతున్నాను.
బాల; ఉపకారం చెయ్యడానికే నేనూ వచ్చాను. మా అన్నయ్య కాకి నాడలో చదువుతున్నాడు. ఎరుగుదువా?
వెం; అదికాదు.
బాల; మరేమిటి?
వెం; నీవిప్పుడు నన్ను చూడ్డానికి వస్తావనుకోలేదు.
బాల; నీ వైతే రాకపోదువు.
వెం; నిజమే! ఉద్దేశం లేకపోలేదు. సాహసం లేక. నీవు శ్రీమంతు రాలవు. సాహసంచేసి, స్వతంత్రంగా మెలగగలవు. నేను పాపేర్ని. స్వతంత్రం లేదు. సాహసం చెయ్యలేను. చేసి నిర్వ హించుకో లేను. అందుకే నీ కోరిక సఫలమౌతుంది. నీజీవితం వికసిస్తుంది. నాకోరిక నాలోనే తుప్పుపట్టి నశించి పోతుంది.
బాల; కోరిక వుండడమే ముఖ్యం. ఈనాడు కాకపోతే రేపైనా సఫల మౌతుంది. నీకొనర్సవలసిన వుపకారం ఏమిటి?
వెం; మొన్న నువ్వు పాడినపాట - ఒక్కసారి పాడు. ఆ లయ బ్రహ్మలో ప్రశాంతముగా లయమైపోతాను.
బాల; మరి పాడినందుకు నాకు బహుమతి?
వెం; ఈ గర్భదరిద్రుడు యీయగలిగిం దేదైనా సరే?
బాల; ముందే యియ్యాలి.
వెం; సరే.
బాల; ఈ మందు త్రాగు.
వెం; చచ్చిపోవద్దా?
బాల: నీవు బ్రతకాలి.
వెం: బానిసగానా?
బాల: స్వతంత్రుడివిగా.
వెం: ఎలాగా?

బాల : నేను చెపుతాను.
వెం : ఏమో నాకర్థంకావటంలేదు.
బాల : ఇదుగో మందు.
వెం : (అందుకుని) ఈ ప్రాణం నీ భిక్ష (త్రాగుతాడు)

బా ల : (పా ట)

ప్రేమ మనరా - ప్రేమ గనరా :
ప్రేమ జీవిత - మౌరా ;
ప్రేమము నిచ్చి - గైకొనువాడే
పృధ్విని ధన్యుడురా ;
మనుజుల అభివృద్ధికి—తోడ్పడ నీ
మనుగడ యేలనురా ?
బ్రతికియుండియును, ఏలా చచ్చిన
గతి బడి యుందువురా ?
నిరాశ యేలా ? యువకుడ ; నీకు
జరామరణములు లేవురా ;
రాత్రి గడిచి వచ్చేడి రవిగతి
మార్గము జూపగలేవా ;

[పాడుతుండగా తెర జారును.]

—o—

ఏడవ రంగము

(సాయం సమయం, పొలంలో వీరేశు. సీతమ్మ యింకో యిద్దరు కూలీలు బెల్లుపని చేస్తూ పాడుతూ వుంటారు.)

వీరే : (పాట) ఎండలో వానలో కూలోడా !
అందరు బండచాకిరిచేసి కూలోడా !
వీరే : ....
అంద: ....
వీరే : పండించి పెదతావు కూలోడా !
తిండి నీ కేదిరా కూలోడా !
అంద: పండించి ....
వీరే : నీశక్తి నీ బ్రతుకు కూలోడా !
అంద: నేల కర్పిస్తావు కూలోడా !
వీరే : ....
అంద : ....
వీరే: పోరాడగలిగితే కూలోడా !
ఈ రాజ్యమే నీది కూలోడా !
అంద : ....

మొదటి కూలి: రాయే సీతమ్మా ! పట్టు (తట్ట చూపుతూ)
వీరే : అంత బరువుతట్ట దానిచేత పట్టించకురా !
రెండవకూలి : ఏంట్రో వీరే శంటాడు ?
మొ. కూ : అంతా వుందిలేరా !
వీరే : ఏం వుంది రా, నీ తలకాయ ?
సీత : కాదు మొట్టికాయ (దగ్గరవున్న కూలీని మొట్టుతుం)
మొ. కూ: అమ్మ సీతమ్మతల్లో ! (తలగోక్కుంటాడు.)
రెం. కూ: నీ కెందుకమ్మా అంత వులుకు ?
వీరే : నీ బులుపు కూడా వదలాలేంట్రా ?
సీత : వీళ్ళతో నేను పనిచెయ్యలేను బాబు (వెళ్ళబోతుంది)

వీరే : (చేతితో ఆపి) పీళ్ళిద్దర్ని మెళ్ళిరగ తొక్కేత్తా.
మొ. కూ: ఇంకేం అనములేరా బాబూ !
రెం. కూ: మీ కిద్దరికీ పెళ్ళని తెలిసిందిరా !
వీరే : ముందు మీ కిద్దరికీ అవుద్ది.
మొ. కూ : కామందుగారు ఇంకా రాలేదు నయమే.
రెం. కూ : వత్తే మనందరికీ అవుతాయి పెళ్ళిళ్ళు.
వీరే : (చూచి) కామందుగారు ! కామందుగారు !
అంద : (ఉలిక్కిపడి) దండాలుండి బాబుగారు !
వీరే : (విరగబడి నవ్వుతాడు. అంత మెల్లిగా ప్రవేశం, ఊతకర్రతో వెంకన్న.)
అంద : (చూచి) ఓరి యెంకడ్రా !
వీరే : కుంటి కామందుగారు !
సీత : ఇలా వచ్చావేం పడుకోక !
వెం : బాబు వెళ్ళమని చంపుకుతింటేనే !
వీరే : పాలేరుతనం చెయ్యరు దొరగారు ! గట్టుమీద కూర్చోండి.
సీత ; ఎందు కా వేళాకోళం ?
వీరే : అబ్బే ! డబ్బులేని దొరగారనీ.
మొ. కూ : కూర్చోరా వెంకన్న ! నిలబడలేవు.
వీరే : గొడుగేసుకో !
రెం. కూ : వాణ్ణి అలా ఆక్షేపించకురా ! పాలేరుతనం వద్దంటే - నిజమే; రోజూ మనం తిట్లూ, దెబ్బలూ తప్పితే ఏం బావుకుంటున్నాం పాలేరుతనంలో ?
వీరే : చదువులో కెళితేమాత్రం తిట్లూ, తన్నులూ ఇంకా గోడకుర్చీలు, కోదండాలు తప్పుతాయా ?
మొ. కూ : గోడకుర్చీలు వేసినవారే కుర్చీలమీద కూర్చోడం, కోదండాలు వేసినవారే దండాలు పెట్టించుకోడం.
రెం. కూ: వెళ్ళి పడుకోరా నిలబడలేవు.
మొ. కూ ; మనిషి పనికిరాకుండా కొట్టిపారేశార్రా. ఇంతలో కోలుకుంటాడని అనుకోలేదు.

వీరే : ఏదిశారు పోంద్రా ! రారా వెంకన్నా బెల్లుపొదవరా ! పదు చోడ్కి నీర్సమేంట్రా ? ఇదిగో గునపం !

(పుల్లయ్య ప్రవేశం.)

పుల్ల : పట్రా తట్ట ! అలా నిలబడతావే మొద్దులాగ ?

వెం : (బోరుస ఏసుస్తాడు)

సీత : చాల్లే, చాలని ! రా బాబూ పడుకోందుగాని. (వెంకన్నను తీసుకు పోతుంది.)

పుల్ల : ఈ కుర్రముండే వీణ్ని చెరిపేస్తుంది. (వెనుక దురుసుగా పోతాడు.)

మొ. కూ ; వాళ్ళని చావదన్నేలాగున్నాద్రా !

వీరే : వాళ్ళ వొంటిమీద ఒక్క దెబ్బపడితే పుల్లడి నడుం పెళ్ళునవిరిగి పోద్ది. (దురుసుగా వెళతాడు. వెనక కూలీలిద్దరూ వెళతారు. అంత వెనుకనుంచి ఉపకారి ప్రవేశిస్తాడు)

ఉప ; (ముందుకు పరికించి చూచి) ఓహో ! వీళ్ళు వెంకన్నను బ్రతకనిచ్చేలాగ లేరు. ఇక అతణ్ని ఈ ఊళ్ళో వుంచితే లాభంలేదు. కాకినాడ అనాధశరణాలయం సూపరింటెండెంటు నాకు స్నేహం కదా ! ఈ రాత్రే ప్రయాణంచేసి పంపించెయ్యాలి. అధోగతినుంచి ఒక జీవి ఉద్ధరింపబడినా ఉద్ధరణమే. ఓహో యెంతలో చీకటి పడింది !

గీ॥ అంధకారమునుండి యీ యవని నొకని
ఉద్ధరించుటకొరకు, సూర్యుండు శానె
అంధకారములో మున్గి యరిగె నొర !
సదయు లగువారి త్యాగమే గద చరిత్ర !

(నిష్క్రమిస్తాడు. కొంతసేపటికి తెరతేస్తుంది. అది పుల్లయ్య యింటి ప్రాంతం, బాగా అలంకరించుకొన్న కుబేరయ్య యిటూ అటూ పచారు చేస్తుంటాడు)

కుబే : ప్రొద్దుకూకి యెంతోసేపు కాలేదు: అప్పుడే యెంత చీకటిపడ్డది. ఇది నా కార్యసాధనకి శుభసూచన। సీతిని యెలాగైనా వల్లో వేసుకోవా లీవేళ. అమ్మ! ఆడదాని లోతు కనిపెట్టలేము. కామందుని నన్ను నిరాకరించింది. ఆ వీరిగాడికి చనువిచ్చింది. దీనిపని యీవేళ చెపుతాను. ఆ॥ (ఆలకించి) ఎవరా పాట! (పరికించి చూస్తాడు)

(తెరలో పాట)

హృదయము కానగలవా మూఢా।
ఏమాత్రము నీ ధనము?
స్వేచ్ఛాజవిని బంధించెదవా?
శృంఖల బల మేపాటి?
నీ సదయత్వము, నీ సౌహార్ద్రము,
నీ ప్రేమామృత మాధురిమా,
లెక్కకు వచ్చే శక్తులు,
తక్కినదంతా చెత్తా.

కుబే : అమ్మ! వెంకడే। అదిగో। అలా పోతున్నాడు। అరే! ఇలాగే వస్తున్నాడే, (ఒదుగుతూ) కాదు, అలా తిరిగాడు....... యెక్కడికో ప్రయాణమై పోతున్నాడే। ఏ కొంపైనా దొయ్యటానికి కాదుగద? అలాంటివాడు కాదుగాని—యేమో—వినాశకాలానికి విపరీత బుద్ధులు....... యెక్కడికో చస్తాడు. చావనీ నాకూ మంచిదే.........ఇక ముందు పుల్లిణ్ణిలేపి పొలం పంపేస్తాను. ఆ॥ నా కుడికన్ను అదరడంలేదే। (కదిపి చూసుకుంటాడు.) పుల్లిగా. పుల్లిగా। (కేకేస్తాడు.)

[తెరలో]

"ఎవడెసే వాడు, నిద్ర సెడగొడతాడు?"

కుబే : కళ్ళుతెరచి మాట్లాడ్రా. గాడిదకొడకా ।

పుల్లి : (ప్రవేశిస్తూ) ఎవడ్రాడు! (కళ్ళునులుముకుని చూచి) దండాలు బాబయ్యా। గులాపోణ్ణి బాబయ్యా। నిద్రమత్తు బాబయ్యా।

కుబే : ఓరి దున్నపోతా ! నీపని ఇలాకాదు. నువ్వుపోయి, కొబ్బరి రాశి దగ్గర పడుకో. ఏదో అల్లరిగావుంది వూరు.

పుల్లి : చిత్తం, చిత్తం. కానీ—కాలూ, చెయ్యీ లాగుతున్నాయండి బాబయ్యా! ఆముదం రాసుకుని కుంపటెట్టుకుని కాచుకుంటున్నానండి.

కుబే : ఎండాకాలంలో కుంపటేంట్రా. వెళ్ళు. కావలిస్తే కుంపటికూడా పట్టుకెళ్ళు.

పుల్లి : చిత్తం. సీతీ! ఆ కుంపటీ, చుట్టా, కర్రా ఇలా ఇయ్యి.

సీత : (అవన్నీ ఇస్తుంది.)

పుల్లి : తలుపేసుకో (నడచి) తలుపేసుకో! (నిష్క్రమిస్తాడు)

కుబే : సీతీ ! కాస్త అగ్గిపెట్టె అందుకో.

సీత : కుంపటి తీసుకుపోయాడుకదండి మాబావ. ఈ దీపాన్న కాల్చుకోండి. (దీపం తెస్తుంది.)

కుబే : భలే ! దీపం ఇంకా వెలుగుతోందేం ? ఎక్కడ సంపాదించావే కిర్సనాలు !

సీత : మా వెంకన్నబాబు కనబడలేదని ఇప్పుడే వెలిగించానండి. మీ వంటోరికిగాని, మా కెలాదొరుకుద్దండీ కిరసనాయి ?

కుబే : ఆఁ! మీయింట్లో ఎంత కిరసనాలు చూపను ?

సీత : చూపండి ఒక్కచుక్కయినా ?

కుబే : రా. చూపుతాను. (చెయ్యిపట్టుకొని లాక్కెళ్ళబోతాడు)

సీత : (గింజేసి) మీరు చెయ్యేస్తే మాటదక్కదండి. గొప్పయింటివార్కి నీచపుబుద్ధులు కూడవు.

కుబే : గొప్పింటోరైతే పిల్లల్ని కనుక్కోరా యేంటే! అయ్యో, వెర్రి మొగమా !

సీత : ఇక పోదురూ.

కుబే : పోవడానికేనా యేమిటివస్తి! ఎన్నాళ్ళనుంచో అనుకుంటున్నాను— నీకు చీరా, రైకా ఇవ్వాలని. రేపు మా షాపులోకిరా. నీకునచ్చిన బట్టలు తీసుకుందువుగాని.

సీత : నాకున్నవి చాల్లెండి.
కుబే : పోనీ-ఇదిగో ఈ పదిరూపాయలు తీసుకో.
సీత : నేను బోగందాన్ని కాను. ఈపాటికి దయసెయ్యండి.
కుబే : బలవంతం చెయ్యించుకుంటావ్ ।
సీత : మీతరంకాదు .. మీరు కామందులు, నామర్యాద కాపాడండి.
కుబే : దిబ్బ మర్యాద. ఆ యీరిగాడితో....
సీత : ఊఁ! ఈరిగాడితో ? ఏఁటి ? సరసమా ? సరసానికేమొచ్చింది ? మీరూ ఆడారుగా ఇప్పటిదాకా ?
కుబే : నేను కామందుని, కామందంటే సగంమొగుడు.
సీత : ఒడబడ్డాళ్ళకి పూర్తిగా మొగుడే.
కుబే : నా కమతంలో అడుగుపెట్టనివ్వను.
సీత : అడుక్కుతింటాం.
కుబే : చూచుకోమరి, (దగ్గరికి వెళతాడు)
సీత : ఒక్క అడుగు కదపలేరు.
కుబే : ఆఁ! (నవుం బిగించి) కోడి రామ్మూర్తినికూడా అమాంతంగా ఆమడదూరం గిరవాటెయ్యగలను. ఎంతమందిపాలేళ్ళ పెళ్ళాల్ని లొంగదీసుకున్నానో నా మజా నీకేమి తెలుసు ? నీ యప్ప నా చేతిలోనే చచ్చిపోయిందితెలుసా ? (మీసందువ్వి) చూచుకోమరి.
(మీద పడతాడు. సీతమ్మ గింజేస్తుంది. కుబేర్రావు వెల్లకిల క్రింద పడతాడు. అంతలో వీరేశు ప్రవేశించి కర్రెత్తుతాడు. కుబేర్రావు భయకంపితుడై పారిపోతాడు.)
వీరే : (రోషంతో) గాడిదకొడుకు । వీడా కామందు ? తనను ఆశ్రయించుకుని బ్రతికేవాళ్ళ అభిమానాన్ని పాడుచేసే కుక్క । ఇందుకే ఈదేశం యిలా ఏడుస్తోంది. ఛీ! పాలేరుగా బ్రతికేకంటే, చర్తేనయం. మా యెంకడు యిందుకే పాలేరుగా బతకనంటాడు. వాడే రైటైన మనిషి.
సీత : ఇప్పుడెలాగొచ్చావూ ?
వీరే : నేనా ?, నీ వరసంతా చూత్తూనేవున్నాను.
సీత : ఆఁ! నా, వరస ?

వీరే : కాదులే నీ కామందు వరస ?
సీత : ఇక ఈ ఊళ్ళో ఉండలేను.
వీరే : ఎక్కడికైనా లేచిపోదాము.
సీత : నువ్వుకూడా ఎందుకు ?
వీరే : నీకు జత. ఆడమనిషితోకూడా మగోడు ఎందుకొత్తాడూ ?
సీత : తన్నులు తినడానికి !
వీరే : అహ్హహ్హ! (నవ్వి) నేను కుబేరయ్యను కాను.
సీత : అలానే వుంది నీవరస.
వీరే : నే నంత నీచుణ్ణి కాను.
సీత : ఆ!!
వీరే : ఇన్నాళ్లూ నాకు చనువెందుకిచ్చావు ?
సీత : తప్పా ?
వీరే : తప్పే. మగోడికి ఆడది చనువిత్తే.........
సీత : నువ్వుకూడానా ?
వీరే : ఆ! సొబావం అంతటా ఒక్కటే. కాని నాకంతటితో తృప్తిలేదు.
సీత : ఇంకా ?
వీరే : ఇంకా ఏమిటి ? నీవు మొత్తానికే కావాలి. నిన్ను పెళ్ళాడతాను.
సీత : చాలించు. ఇక నను, బెడ్డపన్లోకి.
వీరే : ఒకమాట విను. మనమిద్దరమూ పేదలమే. పనిచేసుకొని బతకగలం. పట్టమెల్లిపోయామంటే రెండురూపాయల్తో మనం పెళ్లాడొచ్చు. చిలకా గోరంకల్లాగ బతకొచ్చు. ఆలోచించు. ఈ కామందు ఇక మనల్ని బతకనియ్యడు. ఎలాగో ఒకలాగ పగ సాధిత్తాడు. ఈ రాత్రే పోతే మంచిది.
సీత : నిజంగానేనా ? నన్ను అన్యాయం చెయ్యవుగదండ ?
వీరే : (చేతిలో చేయివేసి) పచ్చని చెట్టుకింద నిలబడ్డాం. ఈ చెట్టు సాక్ష్యం. ఆ చుక్కలు సాక్ష్యం. నిన్ను లక్ష్మిలాగ చూచుకుంటాను రా! పోదాం. తెల్లారేటప్పటికి యీ చుట్టుపక్కల కనిపించగూడదు.
సీత : (అతనిచేతుల్లోకి పోతుంది.)

వీరే : (పాట)

పట్టమెల్లిపోదామె నా బుల్లి సీతీ । మనం
పెళ్ళి చేసుకుందామె నాచిట్టి సీతీ ।

సీత : పట్టమెల్లి పోదాము,
పెళ్ళి చేసుకుందాము,
పని చేసుకోనీ, బం
గారంలా బతుకుదాము.

వీరే : వొంటినింద నగలెడతా, బంగారుబొమ్మా నీ
కంటినింద కనబడతా, పువ్వులగొమ్మా।

సీత : భయమూ, బెంగాలేక,
బాధా, బంది లేక
రేపటి మాటలేక,

వీరే : ప్రేమతో వుందాము
స్వేచ్ఛగా పోదామే, పువ్వులబోణీ । మనం
చిలకల్లాగుందామే, నవ్వులరాణి ।

[నెమ్మదిగా తెర జారుతుంది.]

ఎనిమిదవ రంగం

(ఉదయం. కుబేరయ్య యింటివాకిలి.
పుల్లయ్య గుండెలు బాదుకుంటూ ప్రవేశం.)

పుల్ల : అయ్యకొడుకో! ఏమైపోయావురా, నిన్ను పాతెయ్య? పుట్టినప్పు డైనా చచ్చిపోయావు కాదేమిరా, నిన్ను నూకాలమ్మ మింగెయ్య! ఎక్కడ వెదకను? ఎక్కడ చావను? ఎక్కడ దిగమారిపోను?

కుబే : (ప్రవేశించి) ఓరి బడవా! ఏమిటిరా ఆ గోల?

పుల్ల : (ఏడుస్తూ) ఎక్కడండి బాబయ్యగారు!

కుబే : ఎక్కడ చచ్చాడు? తగలెయ్యి తీసుకెళ్ళ.

పుల్ల : ఎక్కడికో పోయాడండి రాత్రి.

కుబే : ఆఁ! ఆఁ! పోలీసులకు రిపోర్టు ఇయ్యి. ఏమైనా తీసుకుపోయాడా?

పుల్ల : ఏముందండి తీసుకుపోవడానికి? ముంతా, మూకుడూ! ఏముం దండి బాబయ్యా! ఓరి దొంగ గాడిదకొడకా ఏమైపోయావురా....

కుబే : వాడిసంగతి నేను చూస్తాను. మీసీతి నొకసారి పంపు దొడ్డి తుడవాలి.

పుల్ల : నే తుడుత్తానండి బాబయ్యా!

కుబే : ఓరి దొంగతొత్తుకొడకా! పోయి పంపరా!

పుల్ల : సీతి కనబడ్డం లేదండి.

కుబే : ఆఁ! ఏమిటీ! స్టేషన్‌లో చెప్పు. ఎంకడే దాన్ని తీసుకుపోయాడని రిపోర్టు ఇయ్యి. పో. పద. నేను కూడా వస్తా. (ఇటూ అటూ కలయతిరుగుతాడు.)

పుల్ల : వొద్దుబాబయ్యా! పోతే పొయ్యారులెండి.

కుబే : ఓరి దున్నపోతా (పుల్లయ్యను తన్ని) పోరా, నువ్వూ వాళ్ళు వొకచేపో. ఇక నా కంటికి కనబడకు. నా కమతంలో అడుగు పెట్టకు. నీ బాబుల్లాంటోళ్ళని పెట్టుకుంటాను. నీ దిక్కున్నకాడికి పో. పోరా! (వెనక్కి చూచి) ఓరే—దొంగరామన్నా!

దొంగ: (ప్రవేశించి) చిత్తం! చిత్తం!

కుబే : ఈణ్ణి తన్ని అవతలికి ఈడ్చు.

దొంగ: (పుల్లయ్యను తన్ని ఈడుస్తాడు)
కుబే : నువ్వు పోయి, వీడి యిల్లు పీకేసి దూడలసాల్లో పారెయ్....
పుల్ల : ఇన్నాళ్ళు తమ కమతంలో జతికాను. కాని, ఒక్క పుల్లముక్క అన్యాయంగా మీది తినలేదు. నా రెక్కల చెమటతో నీ పొలాలన్నీ తడిపాను. ఆ కొబ్బరితోటలన్నీ నేను చెమటోడ్చి పెంచినయ్యే. తమర్ని పది రూపాయల మనిషిని పది లక్షల మనిషిగా చేసింది నేనే బాబయ్యా! నే నెక్కడన్నా అడుక్కుతింటాను గాని, ఈ సంగతులు మాత్రం మరచిపోకండి.
కుబే : ఏడ్చావు. పోరా! గాడిదా పో!

(దొంగరామన్న పుల్లయ్యను ఈడ్చుకుపోతాడు.)

కుబే : ఒరేయ్!
దొంగ: చిత్తం! (మళ్ళీ ప్రవేశించి)
కుబే : యెంకడిజాడ తెలుసుకుని అణ్ణి చావదన్నాలరా! ఆ పని నువ్వు నిర్దయతో చెయ్యగలవు.
దొంగ: ఇన్నాళ్ళు తమ నౌకరిలో వున్నాను. ఆ మాత్రం పనిచెయ్యలేనండి బాబు ?
కుబే : అయితే, చూడు....సరే....పోయిరా.
దొంగ; చిత్తం. చిటికలో చేసుకొత్తానండి. (వెళతాడు)
కుబే : ఒరేయ్!
దొంగ: (ప్రవేశించి) చిత్తం.
కుబే : యెంకడితో కూడా సీత ఉంటుందిరా. దాన్ని లాక్కురావాలి.
దొంగ: చిత్తం. బరబరా లాక్కొత్తానండి. (పోతాడు)
కుబే: ఒరేయ్!
దొంగ: (ప్రవేశించి) అబ్బబ్బా! చిత్తం.
కుబే : బరబరా లాక్కురావడం కాదు. దాని వొంటిమీద చెయ్యి వెయ్యకూడదు.
దొంగ: చిత్తం. (పోతాడు)

కుబే : అది యెంతడితో కాదు.... పీనిగాడితో లేచిపోయిందేమో! ఒరేయ్! ఒరేయ్! ఒరేయ్! (బిగ్గరగా పిల్చి విసుక్కుని) ఛీ! తలకాయలేని గాడిదలు!

[పోతాడు. అప్పుడు తెర లేస్తుంది. ఒక తోట; మధ్యాహ్నం. బాటసారి వెంకన్న అలసి మెల్లగా నడుస్తూ ఉంటాడు]

వెం: (దిక్కులు చూస్తూ) ఆహా!

గీ॥ పైని ఆకాశమున కంతు కానబడదు,
నిల్చుటకు నీడయునులేదు నేలమీద
రెక్క లాధారముగా ప్రచరించుచుంటి,
ఆశ్రయములేని బ్రతుకయ్యె నయ్యదేవ!

కలిగిన దానితో తృప్తిపడేవాడే ధన్యుడేమో! ఎంతమంది పాలేళ్ళు తృప్తిగా బ్రతకటంలేదు. ఇప్పుడు నాకీబాధలన్నీ ఎందుకు....? బాధ, అసంతృప్తి లక్షణం.... సంతృప్తి అభివృద్ధి లక్షణంకాదు. గంజికూటితో తృప్తిపడేవాడికి గంజికూటికంటె అధికం లభించదు. బానిసతనంలో తృప్తిపడేవాడు ఎప్పుడూ బానిసగానే ఉంటాడు.... ఈదారి తరగడంలేదు. ఈ పేదబాటసారిమీద ఈ సూర్యుడికి కూడా కోపమేనా? ఎంత మిడసరంగా వుంది! ఒక్క పిట్టయినా మెలగడంలేదు ... పట్నం ఏలావుంటుందో! మావూరు లాగే వుంటుందా! అక్కడ కామందులూ పాలేళ్లు వుండరేమో! (ఉత్తరం చూచుకుంటూ) ఈ వుత్తర నేనెవ్వరికివ్వాలో! ఆయన నా కెక్కడ దొరుకుతారో? ...అనాధ శరణాలయం అంటే ఎలా వుంటుందో? అందులో చదువు నేర్పుతారా, కూడూ. గుడ్డా పెట్టి? ఎంత ఉపకారం!.... చాలా దూరం వచ్చేశాను.... మోటారెక్కితే ఇంకో రెండుగంటల ప్రయాణమట.... ఈ గాడ్పులో ఇక నడువలేను. ఈ చెట్లనీడని కాసేపు కూర్చొని, పోతాను. (కూర్చుని) అబ్బా! ఎంత ఉడుగ్గా వస్తోందిగాలి! మా కామందుకన్న ఇది కొంచెం నయమే! ఇక్కడకాదు, ఆ నూతిపడ్డున కూర్చుంటాను.

(అక్కడికిపోయి కూర్చుని) హాయి! ఎంత చల్లగావుంది! పంతులు గారి దయ, బాలప్రేమ ఇంతకన్న చల్లన. (పడుకుంటాడు. దొంగరామన్న ప్రవేశిస్తాడు.)

దొంగ: ఓహో! వీడే యెంకడు! వీణ్ణి లేవకుండా చావగొడతాను. (కర్రెత్తి) కుర్రనాయాలు! వీణ్ణి కొట్టేం, కుక్కను కొట్టేం! (చుట్టూచూచి) సీతి లేదే! మా కామందుగారి కేమని, చెప్పను?.... (పరిశీలించి) అదిగో! ఏదో ,మూట! (మూటవిప్పి) ఓహో! లక్ష్మి ప్రసన్నం? పది రూపాయలు! ఈ ఉత్తరం నా కెందుకు చెప్మా? (ఉత్తరం గిరాటేసి, రూపాయలు జాగ్రత పెట్టుకుంటాడు.) ఒక్క ఏడాది పాలేరుతనం చేసినా పది రూపాయలు సంపాదించ లేను. కామందు నాయాలు ఇత్తేగా సంపాదించడానికి... ఒక్క క్షణంలో సంపాదించా! సంపాదనకు ఈ మార్గమే మంచిదను కుంటాను! వెధవ పాలేరుతనం మానేసి, ఈ యవ్వారం మొద లెడితే లక్షలు లక్షలు సంపాదించొచ్చు.... ఇక కామందుగారి దగ్గరికి వెళ్ళను ... కామందుగారి దయవల్ల మంచివృత్తే నేర్పారు నాకు. (ఉత్తరంచూచి) నాపేరు ఆ వుత్తరంగీని చెప్పదు గంద! ఏమో ఎందుకైనా మంచిది దూరంగా పట్టికెళ్ళి పారేత్తాను. (ఉత్తరం తీసుకొని పోతాడు.)

వెం: (లేచి) అబ్బ! ఎంత ప్రొద్దుపోయింది! ఇకత్వరగా వెళ్ళకపోతే మోటా రందదేమో! (చూచి) ఆ! ఆ! మూటేది? అయ్యో! (వెతుకు తాడు. పంచె దులుపుతాడు) పదిరూపాయలు, పంతులుగారిచ్చిన వుత్తరం ఈ పంచెను కట్టానే? (కలయవెదకి) దొంగతనమా? ఎవరూ లేరే! అయ్యో! భగవంతుడా! నన్ను దిక్కుమాలిన పక్షిని చేశావా? కొట్టినచోటనే కొట్టావా? (ఏడుస్తూ) ఈ వూరుగాని వూళ్ళో నన్ను పాతేశావా? ఇక నాకేది దారి? ఏది యిక దారి? ఏది దిక్కు? అయ్యో! అయ్యో! (క్రిందపడిపోతాడు. తెర మెల్లి మెల్లిగా జారుతూవుంటుంది. తెరలో పాట వినిపిస్తూవుంటుంది.)

(పాట)

ఆశ విడువకురా! పాంథా
అలమటించకురా !

ఆశే జీవము
ఆశే మార్గము
ఆశే అభయము
ఆశే విజయము

ఆశే సుందరము ! పాంథా
ఆశే అందలము

ఘోరారణ్యమొ?
దారి తప్పితివో?
అడుగు నిలుపకుము,
మడమ త్రిప్పకుము

ఆశే దిక్సూచీ ! పాంథా
ఆశే కరదీపీ !
ఆశే అవకాశమురా

ఆశే పువ్వుల గాలోడా,
ఆశాపూరిత జీవితమే
ఆనంద సుధా భాండమురా!

ఆశామార్గములో, పాంథా !
అరుగుమురా కడదాకా !

[తెర పూర్తిగా పడుతుంది.]

తొమ్మిదవ రంగము

[కాకినాడ అనాథ శరణాలయం వీధిలో ఉదయం.
ప్రవేశం : సుందరం చేతిలో ఒక వుత్తరంతో]

సుం : వెంకన్న! (ఉత్తరం మళ్ళీ చూచి) వెంకన్న! (ఆలోచించి) అతడే! కుబేరయ్యగారి పాలేరు! తెలివైనవాడే. పాపం చదువు కుంటే పైకొస్తాడు. (నడుస్తాడు; అంత రామం ప్రవేశిస్తాడు.)

రా : హలో! గుడ్‌మార్నింగ్ ! ఏమిటి ప్రొద్దుటే బైలుదేరావ్?

సుం : నీ కోసమే. వెంకన్న అనే కుర్రవాడు మీ ఆర్ఫనేజీకి వచ్చాడా?

రా : నీ కెలా తెలిసింది ?

సుం : మా వూరేలే. మా చెల్లెలు వ్రాసింది, అతణ్ణి కొంచెం చూస్తూ వుండమని.

రా : చాలా రోజులైందట బయలుదేరి. మాకూ వుత్తరం వచ్చింది, ఆ వూరు టీచరుగారి దగ్గరనుండి. ఇంకా అతను రాలేదు.

సుం : ఏమైపోయాడో!

రా : వెతికించాలనుకుంటున్నాం.

సుం : అయితే - మన కాలేజీస్కౌటును కూడా నియోగిద్దాం. మనం కూడా వెళదాం. నాకు మనిషి తెలుసునుగా! ఇట్టేగుర్తు పట్టవచ్చు.

రా : ఈవేళ ఆదివారమేగా! పద, బజారుకేసి పోదాం.

(నిష్క్రమిస్తారు. వెనుకనుండి వెంకన్న ప్రవేశిస్తాడు.)

వెం : ఓహో! పట్నం! ఎక్కడచూచినా మేడలే! ఎక్కడచూచినా జనమే! ఇంతమంది జనం ఎక్కడనుంచి వచ్చారో! ఇన్ని మేడలు ఎవరుకట్టారో ఎలాకట్టారో...! ఇక్కడ రోజూ తీర్థంలాగే వుంది! ప్రతి మనిషిఏదో మునిగిపోతున్నట్లే పోతున్నాడే దురుసుగా! అమ్మో మోటారు! (పరికించి) ఎన్ని మోటార్లు! ఎన్ని సైకిళ్లు! ఎన్నిరిక్షాలు!.... వీళ్ళందరూ ఎక్కడికో ప్రయాణం!.... ఇక్కడ ఒకమనిషికీ సంబంధమేలేదు! ఈ మహాసముద్రంలో నేనొక నీటి బొట్టును. నన్నెవరు చూస్తారు!....ఇంత మహాపట్నంలో కూడా నిలవడానికి చల్లని నీడే లేదు! ఇంత మహాతీర్థములోనూ ఆకలి

తీప్పుకోడానికి పట్టెడు మెతుకులు లేవు। అయ్యో। ఇప్పుడు నా గతేమిటి? ఏమి చెయ్యాలి? ఏమైపోవాలి? ఇంతమంది జనంలోనూ నేను ఏకాకినే! సరే, ఈ రోడ్డె బడి తాను,

(వెళతాడు. వెనుకనుండి సుందరం ప్రవేశిస్తాడు.)

సుం : మా రామంకూడా మారిపోయాడే। లేనివాణ్ణి వెదకబోయి వున్న వాణ్ణి పోగొట్టుకున్నా నీ వేళ। ఎక్కడా వెంకన్న జాడేలేదు. అతడెక్కడికి పోయాడో। అప్పుడే మధ్యాహ్నమైంది. రామం ఇటుచూచి అటు మాయమైపోయాడే। అతడు నాగురించి ఎక్కడ వెదుకుతున్నాడో!.... (అటుచూచి) అదిగో అక్కడెవళ్ళో చాలామంది మూగారు. అక్కడకు వెళ్ళి చూస్తాను.

(వెళతాడు వెనుకనుంచి వెంకన్న బహునీరసంగా ప్రవేశిస్తాడు.)

వెం : అబ్బా। ఇప్పటి కెన్నిరోజులైంది నేను బయలుదేరి? ఎన్ని రోజులైంది అన్నం కళ్ళజూచి? మా గ్రామంలో నిరు పేదలుకూడ అడుక్కుతినేవాళ్ళకి ఇంత అన్నం వెడతారే। ఈ పట్నంలో గంపలాది తినుబండారములు ఈగలు తినేస్తున్నా, ఆకటితో ఎంత మంది చచ్చిపోతున్నారు। ఈ ఆకటికిక తట్టుకోలేను. ఎన్ని రోజులు తిరిగినా ఈ పట్టణానికి దరీ అంచూ కనిపించడంలేదు. ఇక నే బ్రతకడం అనవసరం.... ఆ వొచ్చే కారుక్రిందపడి ప్రాణాలు వొదిలేస్తాను. ఇక భరించలేను.

(వెళతాడు. వెనుకనుండి రామం ప్రవేశిస్తాడు)

రా : ఈ సుందరం ఇట్టే మాయమైపోయాడే। పోలీసు స్టేషనులో చెప్పాను. సరే మా స్కౌట్లు ప్రయత్నిస్తూనే వున్నారు. ఈ పట్నం వస్తేమాత్రం వెంకన్న దొరికితీరతాడు. ఇక సుందరాన్ని పట్టుకుని ఇంటికి తీసుకుపోవాలి. నెత్తి మాడేస్తున్నది ఎండ।

(నిష్క్రమిస్తాడు కొంచెం సేపటికి తెరలేస్తుంది. ఆర్ఫనేజి తోటలో కొంచెం మంచి బట్టలతో, వెంకన్న ఒక బల్లమీద పండుకుని వుంటాడు. అంత రామం ప్రవేశిస్తాడు)

రా : (వెంకన్నని చూచి) ఇతడెవరు చెప్మా?

వెం : (లేచి) నమస్కారమండి, నన్ను వెంకన్న అంటారు.

రా : ఓహో! ఆశ్చర్యంగా వుందే। ఎలా వచ్చావు ఇక్కడికి?

వెం : సుందరంగారు తీసుకొచ్చారండి. నన్ను ఇక్కడ విడిచి, మళ్ళీ వస్తాననిచెప్పి భోజనానికి వెళ్ళారు, తమరు రామంగారా?

రా : సరే. నేను పదినిమిషాల్లో వస్తాను. కొంచెం విశ్రమించు (నిష్క్రమిస్తాడు.)

వెం : ఆహా। ఎంత మంచి యువకులు। ఎట్టి రాజభవనం। మా కామందు గారి మేడమీద వెయ్యిరెట్లున్నది. సూపరెంటుగారు ఎంత దయార్ద్రహృదయులు। దీన్ని స్థాపించిన మహారాజావారు నిజంగా దేవుడే। ఎంత మంచిభోజనం పెట్టారు! ఎంత మంచి బట్ట లిచ్చారు! నా జీవితంలో ఎప్పుడైనా అనుకున్నానా ఈవైభవం నాకు పడుతుందని।

(సుందరం ప్రవేశం)

సుం : ఏమిటి వెంకన్నా। ఏమిటి మనవూరు విశేషాలు। కుబేరయ్యగారు పాపం నిన్ను చాలా అపస్థలు పెట్టినట్టున్నారే।- మాష్టారు బాగున్నారా?

వెం : చిత్తం.

సుం : చిత్తం ఏమిటీ? నీవు నీవు అనుకోవడమే ఇక్కడ. నీవుకూడా కాలేజీలో చేరతావుగా।

రా : (ప్రవేశించి) మహా బలేపనిచేశావు సుందరం।

సుం : నేనేం చెయ్యను? కారుక్రింద పడుతున్న వెంకన్నను రక్షించి రిక్షామీద తీసుకొచ్చేశాను. పాపం అతనికి పదిరోజులనుంచి తిండిలేదట।

రా : మంచిపనే చేశావు. వెంకన్నా, నీకు చదువు ఏమాత్రం వచ్చు? రేపు కాలేజీలో తగిన తరగతిలో చేర్పించమని మా నాన్నగారు చెప్పారు.

వెం : (చేతులు మోడుస్తాడు కృతజ్ఞతతో.)

సుం : చదువేమోగాని సంగీతం బాగావచ్చు.

రా : ఆహా! అయితే మనకు సంగీతం కరువు తీరిందన్న మాటే!
వెం : నాకేమీరాదు. పల్లెటూరి పాటేర్ని, నాకేమివస్తుంది?
సుం : ఉపకారి మాష్టారు దగ్గర కొంత చదివావుగా రాత్రి బడిలో?
వెం : కొంచెం.
రా : ఇంగ్లీషేమన్నా వచ్చా?
వెం : అదీ కొంచెం.
రా : ఫర్వాలేదు.
సుం : ఒక పద్ధతిచేస్తే బాగుంటుంది. ఇతడు తెలివైనవాడు కాబట్టి ఇంటి దగ్గర ట్యూషన్ చెప్పించి, మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షకు పంపిస్తే— త్వరలో ఎక్కిరావచ్చు.
రా : సలహా మంచిదే! మా నాన్నగారితో చెపుతాను. నిజమే. తెలివైన వాడు కాబట్టి, త్వరగా ఎక్కి రావడానికి వీలుంటుంది.
వెం : మీకిద్దరికీ, నేను శాశ్వతంగా కృతజ్ఞుణ్ణయి వుంటాను.
రా : అలాంటిదేమీ అక్కర్లేదు. ఏది, నీవు పాడతావట ఒక్కపాట కానీ!
సుం : పాపం, అలసిపోయినట్టున్నాడు.
వెం : ఈ మాత్రం అలసట నాకు అలవాటేలెండి. ఏమి పాడమంటారు?
రా : నీయిష్టం. ఊరికే నీ కంఠసరళి చూద్దామని.
సుం : నీ కష్టాలన్నీ కలిపి పాటగా పాడు-

వెంకన్న:— (పాట)

ఆకటి బాధకు అల్లాడెదవా?
బానిసపై బ్రతికెదవా?
ఈ విశాల విశ్వములో మరియొక
త్రోవయె కనబడదా?
పగలగొట్టు నీ భిక్షాపాత్రము,
తెగత్రెంపుము నీ శృంఖలము,
అభ్యుదయములో, ఆశాగతిలో,
అడుగిడి సాగుము వీరా:
(మెల్లగా తెర జారుతుంది.)

పదవరంగం

(బాల గృహోపవనం. తూర్పు తెల్లవారుతూ వుంటుంది. పాడుకొంటూ బాల ప్రవేశం.)

బాల:- (పాట)

పదరా, ముందుకు పదరా వీరా!
విశ్వము సువిశాలమురా!
వడి వడి ముందుకు పోయినవానినె
విజయశ్రీ వరియించునురా!
గుమ్మము దాటని మ్రోడు జీవిలో
ఊహాయున్న ఫలమేమి!
ఇమ్మహి యొక పోటీ పందెమురా,
ఉరుకుమురా గుర్రముపై
సుందర హిమగిరి శృంగములో
ఆశావలయములో
అందుకో గలవు కదిలిన నాడే,
అరుగుము లోకములోకి.

(పాడుతూ మధ్య మధ్య పూలుకోస్తూ ఉంటుంది. అంత ఒక మూకుడు, కర్రతో పుల్లయ్య వడి వడిగా, దిక్కులు చూస్తూ ప్రవేశిస్తాడు.)

పుల్లి: (చూచి) ఓహో! ఇక్కడ అమ్మాయిగారున్నారే! నన్ను చూడరుగంద.

బాల: (చూచి) ఓహో పుల్లయ్యా, ఎక్కడికి పోతున్నావు?

పుల్లి: ఎక్కడికీలేదు తల్లీ! (కించపడతాడు)

బాల: (సమీపించి) మూకుడితో బైలుదేరావ్! ఎక్కడికీ లేదంటావు? ఏం, మా యింటిదగ్గర నీకు బాగుండడంలేదూ?

పుల్లి: ఎందుకు బాగుండలేదమ్మ? ఇన్నాళ్ళు నన్నాదరించిన తల్లి దండ్రులు మీరేగదా?

బాల : మరెక్కడికి ప్రయాణం? (చిరునవ్వుతో) అబ్బాయి మీద మతి తిరిగిందా?

పుల్ల : (దుఃఖంతో) ఇంకెక్కడ అబ్బాయి తల్లీ? ఇంక నా పాపిష్టి కళ్ళకి నా కొడుకు కనిపిస్తాడా? 'నా' అనేవాళ్ళెవరూ లేకుండా.... (దుఃఖిస్తాడు)

బాల : మీఅబ్బాయికేమి ఫర్వాలేదు. చదువుకొని చక్కా వస్తాడు. నీ కేమిలోటు? ఆ కుబేరయ్య లేకపోతే మేం వున్నాంగా? మనల్ని అతడేం చెయ్యగలడు?

పుల్ల : కామందే లోకం అనుకున్నాను. కామందుకోసమే నాజీవితం అంతా ఖర్చు పెట్టాను. కుటుంబాన్ని సర్వనాశనం చేసుకున్నాను. ఇప్పుడు మీ పంచ మీ పంచన బ్రతకవలసి వచ్చింది తల్లీ! ఎంతకాలం పెడతారు నాకు ఊరికినే? (దుఃఖిస్తాడు)

బాల : నీవు బ్రతికి వున్నంతకాలం పెడతాం, సరా?

పుల్ల : నాకు వద్దు తల్లీ! మీ రుణాన్ని పడివుండలేను. నేను ఎక్కడికో పోతున్నాను. నన్ను పోనియ్యండి.

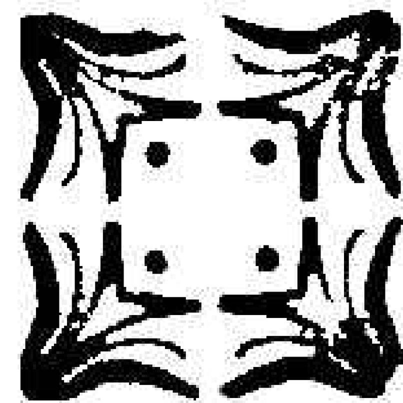
బాల : నేను పోనియ్యను. నీవు వృద్ధుడివి. మిగతా నీ జీవితకాలం మా పొలాన్ని గడిపివెయ్యమని మా అమ్మగారు చెప్పలేదూ నీకు?

పుల్ల : చెప్పారు, కాని, నేను ఉండలేను. ఈ ఊళ్ళో ఇక ఒంటి గాణ్ణయి బ్రతకలేనండమ్మ! నేను సేద్యంచేసిన యీ పొలాల్లో తోటల్లో నేను పరాయివాణ్ణయి తిరగలేను. నాయింటిది, నాకొడుకు, మరదలు అందరూ ప్రతీగడియా గేపకం తెచ్చే ఈఊళ్ళో నాకు నిద్దర పట్టదండమ్మా! ఇన్నాళ్ళూ మీబలవంతంమీద ఆగాను. ఇంక ఆగలేను. సెలవిప్పించండి. (నిష్క్రమిస్తాడు.)

బాల : (చకితురాలై) ఈనిర్భాగ్యుడెక్కడికి పోతాడో ఇప్పుడు? అయ్యో పాపం? ఇతడెలా బ్రతుకుతాడో. ఇక మా అమ్మతో చెప్పి, ఇతడ్ని మళ్ళీ రప్పించేస్తా. (పరుగెడుతుంది. ఆ వెనుక నుంచి కుబేరయ్య ప్రవేశిస్తాడు.)

కుబే : (తలవూపుతూ) ఆఁ! యీ పుల్లిగాడికి వెనకబలం యీబిడా? సరి, తెలిసింది అమ్మా! ఎంత పెత్తనదారి అయిపోయింది! గోలీ కాయంత లేదు! .... ఏమిటి పుల్లడితో ఆలోచిస్తూవుందీ అని? .... ఆ యెంకడ్ని చెరిపిందది ఇదే. బంగారంలా పాలేరుతనం చేసుకుం టున్నవాడికి పాటలు నేర్పి—యీపిల్లా, ఆ పంతులుగాడూ యెంకణ్ని చెరిపేశారు. వీళ్ళిద్దరే పాడుచేశారు... యీ పిల్లతల్లితో గట్టిగా చెప్పుతాను. మాలాంటోళ్ళం బ్రతికివుండగానే యీ వేషాలా? ఇక ఆ పంతులుగాడి సంగతా హుఁ! ఇక్కడే నా మజా. వాడెంత పలుకుబడిగలవాడైనా వాడివేళ్ళచేత వాణ్ని పాత రెయ్యించగలను. యీడ్చి తన్నినా ఏగానీకి గతిలేని కూలీపీనుగ లేగా నా చేతికిందవాళ్ళంతా! పావలాకి పాతికమంది చొప్పున చంపి రాగలరు....లేకపోతే ఏ కేసో కల్పించి ఖైదులో తొయ్యిం చాలి. అవకాశం మాత్రం దొరకాలి....అమ్మ సీతీ! కంట్లో దుమ్ముగొట్టి పోయావే! ఆ వీరిగాణ్ని ఉరితీయిస్తాను....దొరకాలి.

[నిష్క్రమిస్తూ వుండగా తెర పడుతుంది]

పదకొండవ రంగం

(రైతువాడ. ఉదయం స్కూలుదగ్గర. ప్రవేశం : ఉపకారి చేతిలో ఒక ఉత్తరంతో ... .)

ఉప : ఆహా ! కాలం ఎంత చిత్రగతి గలది !

ద్వి॥ అంతలో చీకటి, అంతలో వెలుగు,
అంతలో జడివాన, అంతలో యెండ,
అంతలో కష్టము, అంతలో సుఖము,
కాలచక్రపుదారి గలదెల్ల వింత !

కష్టసుఖాలు ఒకదానివెంట ఒకటి పోతూవుంటాయి. వెంకన్న ఎంతకష్టం అనుభవించాడో అంత సుఖం అనుభవించవలసి వుంది. అతడు నేడు వెంకటేశ్వరరావు అనే పేరుతో బి. ఏ. చదువుతున్నాడు! గొప్పవా రెందరో అతనికి స్నేహితులయ్యారు, ప్రతి ఉత్తరంలోనూ తన తండ్రి గురించీ, తన పిన్ని గురించే వ్రాస్తాడు. ఎంత ఆరాతీసినా వాళ్ళజాడ కనిపించడంలేదు. అతని హృదయం కలతజెందకుండా 'అంతా క్షేమం' అని వ్రాస్తున్నాను. ఇన్నాళ్ళదాకా అతడు వచ్చేలోగా వాళ్ళను పట్టుకోవాలి.... ఈ పుత్తరం ఏదో రంగు కవరుమీద వ్రాశాడే ! (కవరు చించి ఉత్తరం చదువుకొని) ఓహో ! బి. ఏ. పూర్తి గావచ్చిందట. ఇంకా పైకి చదవాలని వుందట. ధనసహాయం తనమిత్రులు చేస్తానంటున్నారట. అయినా అనేక సంశయాల్తో బాధపడుతు న్నాడట. బాలకు వందనాలు మాత్రం మానడు ప్రతి ఉత్తరం లోను.

బాల : (ప్రవేశించి) వెంకటేశ్వరరావుగారి ఉత్తర మేమిటండిమాస్టారు?

ఉప : ఔనమ్మా ! సరిగ్గా మాటలోనే వచ్చావే ?

బాల : నాకు నూరేళ్ళు ఆయుస్సండి, (ఉత్తరం తీసుకుని చదివి) పైకి చదవడానికి ఏమాత్రం డబ్బు కావాలండి ?

ఉప : కొన్ని వేలు కావాలి.

బాల : మా అన్నయ్య మదరాసు వెళ్ళి చదువుకున్నాడు? అల్లాంటిదేనా?

ఉప : ఏమో సరిగ్గా వ్రాయలేదు. ఇంకా ఎందుకు? ఏదో మంచి ఉద్యోగంలో ప్రవేశించమని సలహా యిద్దామనుకుంటున్నాను.

బాల : తనకు తృప్తికలిగేవరకు చదువుకోనివ్వండి.

ఉప : ధనసహాయం కావాలిగదా? పెద్దచదువంటే మాటలతో ఉందా?

బాల : (తన మెడలోని కాసులపేరు తీసి) ఇదిగో, అమ్మేసి వెంకన్న కివ్వండి!

ఉప : అమ్మో! ప్రమాదం. నీవింకా చిన్న పిల్లవు. ఇలాంటి పనుల పర్యవసానం చాలా క్రూరంగా వుంటుంది. నీవు స్వతంత్రురాలవు కావు.

బాల : నేను చేస్తున్న పనికి మా అమ్మ మా అన్నయ్యకూడా సంతోషిస్తారు. ఒక అనాథుని చదువుకోసం నేను నాకు కలిగినంతలో బిక్షంపెట్టడం తప్పుకాదనుకుంటాను. దీన్ని వెంకన్న కందియ్యడానికి భయపడుతున్నారా? మీ దృష్టిలోకూడా చేస్తున్న పని తప్పుగా కనిపిస్తోందా?

ఉప : లేదు, లేదు. నీవు చేస్తున్నది అత్యుత్తమమైనపని. నేను ఎవరికీ భయపడేవాణ్నికాను బాలా! నీ వింతదానవని ఇప్పుడే తెలిసింది నాకు. నివురుగప్పిన నిప్పువు బాలా! నీకు వెంకన్న శాశ్వతంగా దాసుడై వుంటాడు.

బాల : (సిగ్గుపడి) మీరు కాకినాడ వెళతారా?

ఉప : వెళుతున్నాను. ఇంకేమైనా చెప్పేదున్నదా?

బాల : ఏమీ లేదు. క్షేమమని చెప్పండి. మరచిపోవద్దనండి.

(నిష్క్రమిస్తుంది)

ఉప : (బాల వెళ్ళిన దారివంక, కాసులపేరువంక చూస్తూ) ఈ బిడ్డ త్యాగాని కర్థమేమిటో! ఈ ప్రేమకు దారేదో? పర్యవసానమేదో? కాలగర్భములో ఏముందో బైటపడితేగాని తెలుసుకోలేము. (నిష్క్రమిస్తాడు, వెనుకనుండి కుబేరయ్య ప్రవేశిస్తాడు.)

కుసే : ఆఁ! (పరికించి) ఈ పంతులు ఎక్కడికి పోతున్నాడు చెప్మా• ప్రయాణమై పోతున్నాడే! అందరికీ బుద్ధి చెప్పానుగాని వీడికి ఇంకా తగిన శాస్తి జరిగింది కాదు. ఇప్పుడెక్కడికి వెళతాడో చూస్తా. దొంగ రామన్నా చేతికి దొరక్కుండా పోయాడు. నా క్రింద కూలీల్ని ఇద్దర్ని పురమాయించి వీడి పని పట్టిస్తాను. ఆ రౌడీ రంగడికి ఒక పావలా చేతిలోపెట్టి, నాలుగు ముంతలు పొయ్యించేసానంటే — ఇట్టే పని జరుగుద్ది. త్రాగి తండ్రిని పొడిచినోడేగా.

(వెళతాడు. వెనుకనుండి పుల్లయ్య భిక్షుకుని వేషంతో, భిక్షాపాత్రతో, చేతికర్రతో, ప్రవేశిస్తాడు)

పుల్ల : తల్లుల్లారా! తండ్రుల్లారా! ముట్టోణ్ణుండమ్మా ...యెత్రిదద్దమ్మ నైపోయి పాలేరోణ్ణయి బ్రతికి బంగారంలాంటి కొడుకుని పోగొట్టుకుని, కూటికీ గుడ్డకీ మొగమూసి తిరుగుతున్నా నీ యూళ్ళంట. తల్లీ; తండ్రీ!

(పాట)

తల్లుల్లారా! తండ్రులారా!
యిన్నారమ్మా నా కథను?
పేదమాలగా జన్మించాను
పెంటఌపాలై జీవించాను
కష్టం కామందుకి ధారోసి
ముష్టెత్తుకు పస్తుంటున్నాను ॥యి॥
పొట్ట చింపినా అచ్చరంలేదు,
పట్టెడు మెతుకు పొట్టకులేదు,
కటికోణ్ణి నమ్మిన గొర్రెను నేను
కడుపుకాలి చస్తున్నాను.
(కొందరు పౌరులు భిక్షంవేసి పోతారు)
తల్లుల్లారా! తండ్రుల్లారా!
యిన్నారమ్మా! నా బోధ?

కడుపున బుట్టిన కసుగాయల్ని,
కామందుల కాళ్ళకు బలియియ్యక,
విద్యాబుద్ధులు చెప్పించండీ?
పెంచండి పనికొచ్చేలాగ
పాలేర్తనములో ఏమీలేకు,
బానిసకూడూ కడుపునిండదూ,
స్వేచ్ఛగ తలయెత్తుకు బ్రతకండి!
జీవించండీ సొంతముగా! ॥యి॥

అమ్మా కడుపునిండిన తల్లుయి! పొలం పండిన బాబుయి!
(అడుక్కుంటూ పోతాడు. వెనుకనుండి ఉపకారి ప్రవేశిస్తాడు)

ఉప : చాలాదూరం వచ్చేశాను. ఇంకొక్క గంట ప్రయాణంతో కాకినాడ చేరుకోవచ్చు. ఈ ప్రాంతంలోనే ఎక్కడో వెంకన్నని దొంగలు దోచా రా వాడు. క్రొత్తవాళ్ళు ఒంటరిగా ప్రయాణాలు చెయ్యకూడదు. తన కుటుంబం గురించి వెంకన్నకు ఏమని చెప్పను? ఎంతకాలం మభ్యపెట్టగలను? అయినా సరే, అతని పరీక్ష లైపోయేవరకూ చెప్పను.

(దొంగరామన్న ప్రవేశం.)

దొంగ : ఆఁ! దొరికిందొక పిట్ట!

ఉప : (చూచి) పీడెవడో మార్గస్థుడు. (నడుస్తూ వుంటాడు.)
[దొంగ వెనుకగావచ్చి ఒక దెబ్బకొడతాడు. ఉపకారి పడిపోయి మూల్గుతాడు, కాసులపేరు దొంగిలించి దొంగరామన్న పారి పోతాడు. అంత రౌడీ రంగడు. మరో కూలీ ప్రవేశిస్తారు.]

కూలి : ఇడుగో. వీడే పంతులు!

దొంగ : మనకామందుగారు కాళ్ళిరగ్గొట్టి రమ్మంది వీడ్నేగా?

కూలి : ఆ పని ముందే చేశాడెవడో!

రౌడి : (ముందుకు పారజూచి) అడుగోనోయ్ ఎవడో పారి పోతు న్నాడు. వాణ్ణి నేను పట్టుకుంటాను. వీణ్ణి లాక్కెళ్ళి, పోలీసు

స్టేషనులో పారెయ్యి. (పరుగెత్తుతాడు, కూలి ఉపకారిని మోసుకు పోతాడు. ఆ వెనుకనుంచి వీరేశు, సీతమ్మ ప్రవేశిస్తారు.)

వీరే : ఎలాగుంది సీతా ! పట్నా జీవనం?

సీత : మొదట్లో బాగానేవుంది కానీ........

వీరే : మనలాంటి దరిద్రులికి ఎక్కడైనా వొకటే. పట్నం రంగు పింగున్న వాళ్ళకి.

సీత : డబ్బుంటే మాత్రం-ఒక కొంపకీ ఒక కొంపకీ సంబంధమే వుండదిక్కడ. పల్లెటి గ్రామాల్లో ఎంత కలిసిమెలిసి వుంటారు జనం। ఇక్కడ ఎవరికి వారే.

వీరే : పోనీ మళ్ళీ మనవూరు వెళ్ళిపోదామా ?

సీత : వెళ్లాలనేవుంది నాకూనూ. మా బావ, మా యెంకన్నబాబు ఎలా వున్నారో చూడాలని బెంగగావుంది!

(దొంగరామన్న ప్రవేశం)

దొంగ : ఓహో ! నాయెంట పోలీసులు పడ్డారు। ఇక లాభం లేదు. (అటూ ఇటూ చూచి కాసులపేరు వీరేశుమీదకు విసిరేసి పారిపోతాడు. అంత రౌడీ రంగడు ప్రవేశిస్తాడు....—)

రౌడి : ఒరేయ్, అబ్బాయ్ ! ఇలాగ ఒక దొంగ పారిపోయి వచ్చాడు చూశావ్ ?

వీరే : వాడేగాబోలు, పారిపోయాడు ఇదిగో కాసులపేరు !

రౌడి : (తీసికొని) అమ్మ గాడిదకొడకా. పద స్టేషనుకు. అరుగో పోలీసులు. (వీరేసును పట్టుకుంటాడు. వీరేశు గింజేస్తాడు। సీతమ్మ ఏడుస్తూ అడ్డుపోతుంది.)

సీత : మేం ఏ పాపమూ ఎరుగమండి బాబూ !

వీరే : పుణ్యానికి వెళితే పాపమెదురొస్తున్నది.

రౌడి : ఏడిశావ్, నోరు ముయ్యరా ?

(మళ్ళీ కలియబడతాడు. వీరేశు రౌడీరంగణ్ణి పడగొడతాడు. 'వస్తున్నాం। వస్తున్నాం' అనే కేకలు తెరలో వినిపిస్తాయి.)

(తెర జారుతుంది)

పన్నెండవ రంగం

(శరణాలయం ఒక తోటలో. ఉదయం వెంకటేశ్వర్రావు (వెంకన్న) చక్కని నాగరిక వేషంతో ఏదో ఆలోచిస్తూ, మధ్య మధ్య పాడుతూ వుంటాడు.)

వెంక : (పాట)

అనుభవించుకొలదీ, జగము
అమృత మధురమౌగా ।
సాగిపోవుకొలదీ, పథము
సస్య శ్యామలము ।
నడిచెడు కొలదీ
నలుగును దారీ,
అడుగులు బలమై
అలవాటౌగా ।
సాహసమే
సౌఖ్య మార్గము,
శౌర్యమే
జయమూ ।

పాలేరు వెంకడెక్కడ ! పట్టపరీక్ష లెక్కడ ! ఆవూరి పాక లెక్కడ! ఈ సుందర రాజభవనా లెక్కడ ! ఓహో! నక్కకూ, నాగలోకానికీ ఎంత దగ్గర !.... లక్షాధికార్ల బిడ్డలతో 'ఒరే ఒరే' అనుకుంటూ, ఈ కాలేజీలో, పట్టణవీధుల్లో విహరిస్తున్న నా అదృష్టానికి కారకులు ప్రోత్సాహకులు ఆ పంతులుగారు, ఆ బాల. (చేతులు మోడ్చి) ఆ పాలేరుతనం కుళ్లలోనుంచి నన్ను ఉద్ధరించి అభ్యుదయ గతి చూపిన ఆ యిద్దరికీ నేను జీవితకాల మంతా కృతజ్ఞుణ్ణయి వుంటాను. ఇన్ని సంవత్సరాలనుంచీ నేను ఇంటికే వెళ్ళలేదు. మా నాన్న, పిన్నీ.... అంతా ఎలా వున్నారో ఒకసారి వెళ్ళి చూచిరావాలి.

(అంత రామం బండిదిగి ప్రవేశిస్తాడు, చేత న్యూస్ పేపరుతో, సూట్ కేసు, బెడ్డింగు బండివాడు తెచ్చి ఒకచోట పెట్టి విశ్రమిస్తాడు.)

వెం : గుడ్‌మార్నింగ్ రామం. మాటలోనే దిగావే! (కరస్పర్శ చేసుకుంటారు)

రా : (న్యూస్ పేపరు అందిస్తూ) మన పరీక్ష ఫలితాలు చూడ్రా!

వెం : ఆఁ ఈవేళ పడ్డాయా? మనపని ఏమైనట్టు?

రా : చూడు - చేతిలోనే వుందిగా.

వెం : నీవు చూచింది చెప్పుదూ. నాకు ధైర్యం చాలడంలేదు,

రా : నీది ఫస్టుక్లాసు, నాది సెకండు క్లాసు.

వెం : ఇద్దరిదీ ఫస్టే అయితే బాగుండును.

రా : నే నసలు ఏమీ వ్రాయందే!

వెం : (అప్పుడు పేపరు విడదీస్తాడు.)

రా : నీకు ఇంకో శుభవార్త.

వెం : ఏమిటి?

రా : ఆ రెండో పేజీలో చూడు, సర్వీసెస్ కమీషన్ ప్రకటన.

వెం : (చూస్తూ) అయితే ఏమంటావు?

రా : డిప్యూటీ కలెక్టర్ వుద్యోగానికి, ఒక గ్రాడ్యుయేటు, షెడ్యూలు తరగతికి చెందినవాడు కావాలని ప్రకటించారురా? నీవు అప్లయి చెయ్యి.

వెం : ఏం వుద్యోగంరా. పాలేరుతనంలోనుండి బయటపడి బానిస తనంలో ఇరుక్కోనా?

రా : ఉద్యోగం —అందులోనూ అంతపెద్ద ఉద్యోగం బానిసతనమా?

వెం : బానిసతనమే. పైగా 'ది మోస్టు ఒబిడియంట్ సర్వెంట్'తనము.

రా : మరేం చేస్తావు?

వెం : ఇంకా చదవాలని వుంది.

రా : తర్వాత చదువుగాని. ఇది మంచి అవకాశం! ఇది నీ కోసమే వచ్చింది, ఇదిగో, సుందరంకూడా వ్రాశాడు నీకు.

(ఉత్తరం ఇస్తాడు)

వెం : (చదువుకొని) ఎప్పుడు వస్తాడు సుందరం।

రా : నీవు ఈ ఉద్యోగానికి అప్లయి చేస్తావా?

వెం : సరే....చూద్దాం,

రా : అయితే. ఇంకో శుభవార్త.

వెం : శుభవార్తా పరంపరయు మోసుకు రావడానికే నీవు మద్రాసు వెళ్లి నట్టు కనిపిస్తున్నదే। ఏదీ కానీ....

రా : అది నాకు సంబంధించినది.

వెం : అయితే నాకూ సంబంధించినదే

రా : ఈ విషయంలో మాత్రం మన ఇద్దరికీ భాగం లేదు అబ్బాయ్! ఇది ఎవరికో ఒకరికి పూర్తిగా చెందే విషయం.

వెం : ఏమి టావిచిత్రవిషయం.

రా : శుభం.

వెం : అబ్బ ఊరించేస్తున్నావే!

రా : ఇదిగో (మరొక లేఖ అందిస్తాడు)

వెం : (చదివి తెల్లబోయి) వివాహం। బాల:

రా : అలా తెల్లబోయావేం? బాల....సుందరం చెల్లెలు. ఎప్పుడైనా చూశావా? ఎలా వుంటుంది?

వెం : ....

రా : ఏమి టనుమానిస్తున్నావు?

వెం : (తేరుకొని) జ్ఞాపకం తెచ్చుకొంటున్నాను. చిన్నప్పుడు చూశాను.

రా : ఎలా వుంటుంది?

వెం : దేవతలా వుంటుంది.

రా : కుటుంబం?

వెం : దివ్యమైన కుటుంబం.

రా : ముందు నీవు డిప్యూటీ కలెక్టరువి కావాలి. సుందరం మద్రాసు నుండి రావాలి.... మన స్నేహం శాశ్వతంగా ఉండాలని ఈ సంబంధానికి ఒప్పుకున్నాను.

వెం : బందపంతం మీదా?

రా : నిజమేకాని, నేను బలవంతానికి లొంగేవాణ్ణికానుగా ? బ్రహ్మ సమాజ పద్ధతికి సుందరం ఒప్పుకోవడం ఒకటి, నీవూ ఆవూరి వాడివే అయివుండడం ఒకటి, నాకు అనుకూలించాయి. మన స్నేహం చిరస్థాయిగా ఉండడమే ఈ సంబంధానికి ఒప్పుకోవడంలో నా ఉద్దేశం. మా నా నాన్నగారుకూడా 'సరే' అన్నాడు.

వెం : ....

రా : నీవింత కృంగిపోయినట్లు కనిపిస్తున్నావేం ?

వెం : తలపోటుగాఉంది మనస్సు కలతబారిఉంది. విద్యార్థి దశ అనే ఒడ్డుపైనుండి జీవితం అనే నౌకమీద కాలుపెట్టబోతూ ఉన్న సంధికాలం గదా ?

రా : అయితే కొంచెం విశ్రమించు. నేను స్నానం చేసివస్తా. మద్రాసు విశేషాలు చాలా ఉన్నాయి. మాట్లాడుకుందాం. (నిష్క్రమిస్తాడు)

వెం : (కన్నీరు తుడుచుకుంటూ ఆకాశంకేసి చూచి) బాలా ?

గీ॥ అలనాటి మా పొట్టి యాబోతు బెదిరిన
రంగైన నీ పరీరంభ సుఖము,
అలనాటి నీవు యెంగిలిజేసి విడిచిన
గొబ్బిపువ్వుల తేనెగ్రోలు తీపి,
అలనాటి బడికి రమ్మని నీవు చేసిన
నవ దుషస్సంకీర్తనముల సొబగు,
అలనాటి ఆత్మహత్యా ప్రయత్నము నుండి
తప్పించినట్టి నీ గొప్పతనము,
దిక్కులేనట్టి పక్షినై తిరుగుచుండ
దిక్కుజూపి, నన్నింతకు దెచ్చినట్టి
బాల ! నేనెట్లు మరతు ? దేవతవు నీవు ;
నిన్ను మరచుట యన మరణించుట గద,

బాలా ! ఏ భావం నా హృదయంలో తేనెలూరించిందో, అదే నేడు విషమై కాలుస్తూంది ! బాలా ! నిన్నెంత ప్రేమిస్తున్నానో-ఇప్పుడుగదా నా కర్థమవుతూంది!....త్యాగశీలా ! నీ త్యాగానికి

ప్రతిఫలం నీ కేమీయగలను? నా బ్రతుకే నీ పాదాల కర్పించి సేవించాలనుకున్నాను. కాని..........ఏమిటో యీ ఆవేదన నాకు!....ఓహో! నా దీనస్థితికి జాలిపడి, నా కుపకారము చేసిన ఒక దేవత కలకాలం నాదైవుండాలని కోరుతున్నానే! అయ్యో! అందని పండుకు అర్రులుచాస్తున్న వెర్రినా నేను! ఈ ఆశా భంగాన్ని, ఈ వాంఛాఘాతాన్ని ఎలా భరించి జీవించగలను? బాలా! నేను నిర్మించుకొన్నవి గాలి మేడలా? నీవు గగనకుసుమానివా! (కన్నులొత్తుకొని)

చ॥ హృదయము బీటవారె సహి
యింపగరాని వియోగవహ్నిచే;
బ్రతికితి నీదు దర్శన శు
భాభ్యుదయంబిక తొల్కరించు నం
చదియును పోయె, ఆశలు ని
శాచరులై భయపెట్టసాగె; రే
పుదయమెలేమ గావునత్ర
లోదరి! ఈ దరిలేని రాత్రికిన్!

బాలా! నీవు లేకపోతే నాకీ చదువు, ఉద్యోగం ఎందుకు? ఏ జీవనశక్తి నన్నీ స్థితికి పురోగమింపజేసిందో - ఆ చైతన్యశక్తి నన్ను హఠాత్తుగా విడిచిపెట్టి పోతున్నప్పుడు నా హృదయం ఛిన్నాభిన్నం కాక నిలవగలదా!

గీ॥ గ్రామమునుజేరి, సస్య సుశ్యామలంపు
గట్టులో దాగి, 'అమ్మదొంగా' యటంచు
నిన్ను మనసార బెదిరింపనున్న నాకు
చెదరిపోయెనె జీవితాభ్యుదయ మిట్లు!

(తల పట్టుకుంటాడు. తెర)

పదమూడవ రంగం

(రైతువాడలో బాల గృహోపవనం. ప్రవేశం: ముస్తాబుతో సుందరం చేతిలో కొన్ని శుభలేఖలు వుంటాయి. ముందు కూలీ బెడ్డింగూ అదీ పట్టుకుని ప్రవేశించి నిష్క్రమిస్తాడు.)

సుం : (గాలి పీల్చుకొని) ఎంత మధురం! ప్రకృతి సిద్ధమైన ఈ సౌభాగ్యం గ్రామంలోనేతప్ప పట్టణంలో పొందలేము.

సీ॥ శుకపిక శారికా నికరమ్ము చెల్మితో
స్వాగతములు పల్కు శాఖలందు;
మల్లి కాది మనోజ్ఞవల్లికా కులములు
భూషించు సుందర పుష్పవితతి,
శ్యామల సస్యపుష్కలముల్తై పొలములు
ఆహ్లాద మొనగూర్చు నడుగడుగున,
స్వేచ్ఛగా భూమిని సేవించు కృషికులు,
శ్రమికుల నేత్ర పర్వమ్ము చేయు,
అవని జనుల కందరకు నాహార మొసగు
గ్రామసీమయె నంద నారామసీమ,
అమృత చైతన్య మీ మలయానిలయమ్ము,
శ్రీ మనోహృష్ట మీ గ్రామ జీవనమ్ము.

(అంత ఎదురుగా ప్రవేశం : కుబేరయ్య)

కు : ఓహో! సుందరమా! ఎప్పుడొచ్చావ్) ప్లీడరుపట్టా చదువు తున్నావంట కదూ?

సుం : అలాంటిదే నండి. ఏమి టీదారిన వచ్చారు?

కు : అట్నే పొలంపోతూ నీవు వచ్చావని తెలిసి చూసిపోదామని వచ్చాను.

సుం : నేను ఇప్పుడే వస్తున్నానే! అప్పుడే మీ కెలా తెలిసింది!

కు : తెలియడమేంటి తెలియకపోవడమేంటి? నీవు వస్తావని తెలీదూ సరేగానీ.... చేతిలోనివి శుభలేఖలా?

సుం : ఔనండి. మాచెల్లెలు సంబంధం-కాకినాడ అనాథశరణాలయం సూపరింటెండెంటు అబ్బాయికి....

కు ; ఆఁ! అంటే?

సుం : 'అంటే' అంటే?

కు : పెద్దతలకాయ లేకపోతే ఎద్దుతలకాయ తెచ్చిపెట్టుకోమన్నారు పెద్దలు. సంబంధాలు నిర్ణయించేటప్పుడు కుర్రతనాలు పనికొస్తాయటోయ్? కాస్త పెద్దతలకాయ సలహాలు తీసుకోవద్దూ?

సుం : ఇప్పుడు వచ్చిన ప్రమాద మేమిటి?

కు : ప్రమాదమే. ఆ మాలకూడు తెచ్చి పంచువంటి వంశంలో కలిపేస్తున్నావ్! పైగా మమ్మల్నందర్నీ చపటల్లాగా వూరుకోమంటున్నావ్?

సుం : బ్రహ్మ సమాజంలో అవేవీ లేవు. అందరూ మానవులే. అందరూ సోదరులే. పైగా వరుడు గౌరవకులస్థుడు, గౌరవ వంశస్థుడు.

కు : ఏమో. నాకిలాంటివి నచ్చవు. ఈనాడు ఇదైంది; రేపు శుద్ధ మాలోణ్ణి తీసుకొస్తావు. నీతి నియమాలు తప్పిన తర్వాత ఒక దారేంటి, ఒక తెన్నేంటి?

సుం : పవిత్రవర్తనుడు, ప్రజ్ఞాశాలి అయిన మానవుడు ఏ కులమైనా ఒకటే నాకు.

కు : ఆఁ! అంతటివాడివైనావు? ప్రమాదం! జాగ్రత్తసుమా. సంఘాన్ని ధిక్కరిస్తున్నావ్!

సుం : సంఘం సంగతి నాకు తెలుసు మంచివాణ్ణి వంచి కలరాస్తూ, రౌడీకి దాసోహం చేసే స్వభావంగల సంఘాన్ని నేను లెక్కచేసేవాణ్ణికాను.

(కుబేరయ్య కళ్ళెర్రచేసి చూస్తూ, తల వంకిస్తూ నిష్క్రమిస్తాడు.)

సుం : మా దౌర్భాగ్య హిందూ సంఘానికి ఇలాంటివాళ్ళంతా పెద్దలు ఓ భారత సంఘమా!

గీ॥ కుటిల కులమత భేదాల క్రుళ్ళులోన
కూలబడి యెంతకాలము కుందెదమ్మ!
ఏక జాతీయశక్తివై యెపుడు నీవు
స్వేచ్ఛపొంది పురోగమించెదవొ? తల్లి!
[నిష్క్రమిస్తాడు. మధ్య తెర లేస్తుంది. బెంగతో
దుఃఖంతో కృశించిన బాల ప్రవేశిస్తుంది ......]

బాల :— (పాట)

ప్రేమామృతము పోసి పెంచుకొన్నానే,
ఫెళ్ళుమని విరుతువా. యీ పూలదీవ?
భూగర్భమందుండికూర్చుకొన్నానే
పుటుకుమని త్రెంతువా, నా రత్నమాల?
నీకొరకు పైనమై నడివీధి బడితినే,
నిశితకంటకము లడుగడుగునకు పోతువా?
గాలిలో మేడలు గట్టుకున్నాను,
ధూళిలో నాయాశ కూలద్రోసెదవా?
నా బ్రతుకు బ్రతుకెల్ల నమ్మికొన్నానే
నాతల్లి భారతీ! నా కేది మార్గమే?

(చేతిలోని శుభలేఖచూచి) అయ్యో! నా ఆశ మొగ్గగానే రాలి పోతే ఎంతబాగుండును! పెరిగి, వికసించి పరిమళించేటప్పుడా గిల్లేస్తావు? విధీ! ఎంద కఠినం నీ చర్య!... నన్నుకూడా గిల్లి పారెయ్యరాదా?.. చిన్నప్పటినుంచీ ఎరిగివుండి, అతడంటే ఏదో హృదయంలో నెలవేర్పరచుకున్న మిత్రుణ్ని విడనాడి....పరిచయంలేని పరాయివాణ్ని పెండ్లాడడం ఎంతనీచం, ఎంత దుఃఖకరం!.... ...ఏనాడు మెడలోనుండి కాసుల పేరు తీశానో ఆనాడే నా దురదృష్టదినాలు ప్రారంభమయ్యాయి. మా తల్లి నన్ను రోజూ వేధించుకుతింటున్నది. కాసులపేరు దొంగలపాలయ్యింది. వృధాగా పంతులుగారు ఖైదులో పడ్డారు. కుబేరయ్య పగ సాధిస్తున్నాడు....మా అన్నయ్యతోచెప్పి ఏమైనా చెయ్యాలనుకుంటే

అతడు హఠాత్తుగా ఈ శూలాన్ని తెచ్చి నా హృదయం చీల్చే శాడు! అబ్బా! ఈ బాధ భరించలేను.... (లేఖచూస్తూ) వివాహ మహోత్సవమట! మహోత్సవం! నాకిష్టంలేకుండా, ఏదో ఒక చక్రానికి కట్టి జీవితయాత్ర సల్పమనే మహోత్సవం ఇది.... ఓహో! ఇదెంత మూర్ఖసంఘం! విద్యాధికుడైన మా అన్నయ్య ఇట్టి పని చేస్తాడనుకోలేదు. కన్నులు మూసికొని సంఘ దురా చారాల్ని అనుసరిస్తాడని తలంచలేదు.........(మళ్లీ లేఖ చూచి) 'శుభమస్తు' స్త్రీ బ్రతుకంటె యీ సంఘానికి యెంత వెటకారం! ఎన్ని అశుభాలు శుభం పేరిట జరుగుతున్నాయో గదా....ఏమైనా సరే!....నా కంఠంలో ప్రాణం వుండగా, వెంకన్నను తప్ప పరాయివాణ్ని పెండ్లాడను. ఇది నా నిశ్చయం. తప్పితే ఆత్మ హత్య! ఆ! (వణుకుతూ) ఆత్మహత్య? వెంకన్నను ఆత్మహత్య నుండి తప్పించాను. నేనే దానికి గురి అవుతానా? అయ్యో!.... ఈ వివాహం తప్పదా? శుభలేఖలు అచ్చయిపోయాయే! పెండ్లి సన్నాహాలు జరుగుతున్నాయే! వారం రోజులుకూడా లేదే! .... ఈ శుభలేఖ చింపేస్తే పెండ్లి ఆగిపోదా?.... వెంకన్నా! నిన్ను యేనాడు చూశానో ఆనాడే నా హృదయం నీకు నెలవిచ్చింది. నిన్ను ఉన్నతస్థితికి యెత్తడానికి ప్రయత్నించాను. నేను అధో గతికి పోతున్నాను....నన్ను జ్ఞాపకం పెట్టుకోగలవా? నా జ్ఞాపకం నీకు దుఃఖం కలిగించదా? ఆనాటి గిత్తదూడ బెదరడం, ఆనాటి గొబ్బి తేనెలు, ఆనాటి ప్రియాలాపాలు. ఆనాటి ఆటలూ,పాటలూ జ్ఞాపకంవచ్చి నీవు యెంత ఏడుస్తావో! నా దారుణ మరణవార్త యీ వారంలో నీ కెక్కడున్నా వినిపిస్తుంది....పెండ్లి ఆగడమో మరణమో తప్పదు....ముమ్మాటికీ తప్పదు.

సీత : (ప్రవేశించి) దండాలండమ్మగారు! (కన్నీరు తుడుచు కుంటుంది)

బాల ; ఏవరే నీవు ?

సీత : సీతినండి.

బాల : ఆఁ! (తేరిచూచి) ఎంత మారిపోయావు! ఎక్కడనుంచి ? అన్నట్టు వీరేశుని తీసుకుపోయావు కావూ? పెండ్లి చేసుకున్నారటగా!

సీత : అయ్యో తల్లీ! కాకినాడలో, ఇద్దరమూ చిలకా గోరింకల్లాగ బ్రతుకుతున్నామండి.

బాల : అదృష్టవంతులు.

సీత : ఏం అదృష్టం తల్లీ! (కన్నీరు వొత్తుకుంటూ)

బాల : ఏం, పాపం? వీరే శేడి?

సీత : ఓ దొంగోడు. ఓ కాసులపేరు దొబ్బుకొచ్చి నామీద పారేసి పారిపోయాడండి. మమ్మల్ని పట్టుకుని-ఆయన్ని ఖైదులో పెట్టారు తల్లీ!

బాల : అయ్యో....అయితే ..ఆ దొంగ దొరికాడా ?

సీత : మొన్నే దొరికాడంట తల్లీ! రేపో యెప్పుడో కేసు యిసారింతారంట.

బాల : పంతులుగారి కేసుకూడా. కదూ ?

సీత : ఔనటండి. రెండూ ఒకే కేసంటండి. అమ్మా! ఒక యిశేసం యిన్నారా ? ఇప్పుడు మన డిప్టీకలకటేరుదొరగారు మా వెంకన్న బాబేనండి!

బాల : (ఆశ్చర్యంతో) ఆఁ!

సీత : ఔనండమ్మా! కొత్తగా మొన్నే అయిందంటండి ఉద్యోగం! ఉపకారం జరుగుతాదండి.

బాల : మరి నీవు వెళ్ళి మాట్లాడలే ?

సీత : నాకు భయమేత్తుందండమ్మా, మీకు స్నేగంగా ?

బాల : ఏం స్నేహంలే, అంతా మారిపోయింది.

సీత : ఎందుకు పోద్దండమ్మా?....మీకు యివాహంకూడానంట ?

బాల : కాదు, దినం.

సీత : అలా అనకండమ్మా! పెండ్లికుమారుడుగారు మా యెంకన్న బాబుకి స్నేగమేనంట!

బాల : (ఉలిక్కిపడి) ఆఁ! (విచారంతో వాలిపోతుంది.)

సీత : ఏమండమ్మా? అలా అయిపోయారు?

బాల : ....

సీత ; అమ్మగార్ని పిలవనాండి?

బాల : వద్దు. (మెళ్లో గొలుసుతీసి) ఇదిగో ఇది తీసికెళ్ళి అమ్మకు తినండి.

సీత : వద్దండమ్మో! ఇతర్ల సొమ్ము మాకొద్దు. ఇలాంటిదే మా కొంప తీసిందండమ్మో! మా రెక్కా కాలు సుకంగావుండి, రేపు మీ పాలేరు యిడుదల అయి వొత్తే, బంగారంలాగ పనిచేసుకు బతుకుతాం.

బాల ; భాగ్యవంతులకంటే పేదలే నిజమైన సౌఖ్యవంతులు!

సీత : అన్నము లేకపోవచ్చు. ప్రేమానందం మీరు సుఖంగా అనుభవిస్తారు.

సీత : మీరు ?

బాల : మాకు స్వేచ్ఛలేదు. బజారుమీది సరుకును డబ్బిచ్చి కొనుక్కుంటాం.

సీత : కాని - మీ విషయం . . . . . .

బాల : నా విషయం రేపు పల్లకాట్లో.

సీత : అన్నీ అశుభాలే పలుకుతున్నారే !

బాల : నాకీపెళ్ళి ఇష్టంలేదు.

సీత : బంగారంలాంటి అబ్బాయిగారమ్మో !

బాల : తుమ్మెదకి పుష్పం కావాలిగాని బంగారంకాదు.

సీత : మీకన్నెవరిమీ దుందో ?

బాల : నీకు చెప్పితే ఏం లాభం ?

సీత : ఏమో ? సింగం - చిట్టెలుకు కథ నాకు మీరు చెప్పిందే.

బాల : (సిగ్గుతో) మీ వెంకన్న.

సీత : అమ్మో! కుదరదండమ్మో. కుదరదు.

బాల : ఆ అనుమానం అక్కర్లేదు.

సీత : (అనుమానిస్తూ) నన్నేమి చేయమంటారు?

బాల : నేను వెంకన్నను ప్రేమిస్తున్నట్లు పెండ్లికుమారుడు తెలుసుకోవాలి.

సీత ; ఆ యిద్దరూ ఒక్కచోటే ఉన్నారమ్మా!

బాల ; (ఆశ్చర్యచకితయై) ఆఁ! ఒక్కచోటే? . . . . . ఒక్కచోటే? అయితే. . .వెళ్ళు, సీతమ్మా! వెళ్ళు మీరు సుఖంగా బ్రతకండి వెంకన్నకు నా పేరెప్పుడూ జ్ఞాపకం చెయ్యకేం? వెళ్ళు.

సీత ; (ఆలోచిస్తూ) అయ్యో తల్లీ! మీ సుఖంకోసం నేనేమి చెయ్యగలను? (నెమ్మదిగా పోతుంది)

బాల : ఈ ఆశకూడా తీ పోయింది నన్ను తన స్నేహితుడు పెండ్లాడ్డం వెంకన్నకు ఇష్టమేగా? అంటే అతనికి నాయందు ప్రేమలేదన్న మాట?. . .ఆత్మహత్య తప్పదు. రేపటితో నా జీవితయాత్ర సరి. జలాధారంలేని ఓ జ్యేష్టమాసమా! నీ పుష్పాల్ని రాల్చేయి.

(పాట)

పైన మబ్బేలేదు - పైరుగాలే లేదు?
మండు వేసగిలోన మాడిపోనేలా?
రాలిపోవే మొగ్గ? రాలిపోవమ్మా!
ఇన్నాళ్ళు తన ప్రేమ కన్నీటి ధారచే
నిన్ను పెంచినవాడు నిర్దయాత్మకుడయ్యె
ఏలనే బ్రతుకింక రాలిపోవమ్మా!
లావణ్యమే పోయి జీవనంబే అరి.
చీడపట్టి కృశించి, చితికిపో నేలా?
రాలిపోవే, నేడె రాలిపోవమ్మా?

(విచారంగా వాలి పడిపోతుంది. తెర)

పదునాల్గవ రంగం

(కాకినాడలో డిప్యూటీ కలక్టర్ ఆఫీసు. రామం. వెంకటేశ్వరరావు సుఖాసీనులై ఉంటారు. సూట్లు ధరించి ఉంటారు.)

రా : నీ విషయం నాకేమీ అర్థంగావటంలేదు. నీవు కలెక్టరువైన సంతోషం మాకున్నంతగా నీకు లేదు. నీవు రోజు రోజూ నీరసించి పోతున్నావు.

వెంక : కలెక్టర్లు మాత్రం చిక్కిపోరా, గవర్నర్లు మాత్రం చచ్చిపోరా?

రా : ఈ తీరమూ ఆ తీరమూ అందరికీ సమానమే, మధ్య జీవన యాత్రలో ఏ గాలి విసరినా, ఏ లంగరు అవసరమైనా, నీవు నీ ఆరోగ్యం గురించి శ్రద్ధతీసుకోవాలి.

వెంక : నడిసముద్రంలో లంగరు ఏమిలాభం? తెరచాపచినిగి. తెరకొయ్య విరిగి, చుక్కాని కట్టుతప్పిన తర్వాత చేతులు జోడించి కూర్చోవడమే.

రా : అదిపూర్వకాలం. నేటి ప్రకృతి, శాస్త్రవిజ్ఞానం, ప్రజ్ఞాశక్తి విజృంభణ సర్వమానవ చైతన్య లోకానికి భద్రత చేకూర్చడంలేదూ? చేతులు జోడించుకు కూర్చోవడం అచేతన లక్షణం. చైతన్యవంతుడు సాధించలేని దేదీలేదు.

వెంక : తింటే అజీర్ణం, తినకుంటే నీరసం. (పెదవివిరుస్తాడు. బంట్రోతు ప్రవేశం.)

బం : సర్కార్ (విజిటింగ్ కార్డు యిస్తాడు.)

వెంక : (చూచి) సుందరం! (బంట్రోతుతో) తీసుకురా.

(బంట్రోతు నిష్క్రమిస్తాడు.)

రా : నిన్ను ప్రత్యేకంగా ఆహ్వానించడానికి వచ్చి వుండవచ్చు.

వెంక : నాకు ప్రత్యేకాహ్వానమూ? కాకివేత కబురు చేస్తే నే వస్తానని సుందరానికి తెలుసు.

(సుందరంవస్తాడు. విష్ చేసుకుంటారు. బంట్రోతు కుర్చీతెచ్చి వేస్తాడు)

సుం : (కూర్చుంటూ) నాకు టైంలేదు. అర్జంటు పనులున్నాయి. మీరంతా కలిసే వస్తారా ?

వెంక : నన్నూ రమ్మంటావా ?

సుం : ఇప్పుడు నేను వచ్చినదెందుకు ?

వెంక : తప్పదంటే వస్తాను. ఆలోచించు

రా : మొన్నటినుంచి ఈ విషయమే ఇతడితో వాదిస్తున్నాను. తన వూరినీ తన కులాన్నీ తలచుకొని తనకు తగిన మర్యాద జరగదని వాపోతున్నాడు.

సుం : దానికి నేనో ఉపాయం ఆలోచించాను. నేను ప్రత్యేకంగా వచ్చిందే ఇందుకు. రైతువాడ క్యాంపువేసుకో. ఉపకారి మీదకు వచ్చిన కేసును హియరింగ్ అక్కడ వెయ్యి. మామూలుకంటె వెయ్యిరెట్లు నీకు గౌరవం జరక్కపోయినప్పుడు నేను చూస్తాను.

రా : మేమూ అదే ఆలోచనకు వచ్చాం.

సుం : నీ కింకేం భయం ? నా పలుకుబడి నీకు తెలియదు?

వెం : రామం చెప్పడానికీ నీవు నమ్మడానికీ సరిపోయింది. నాకు భయమా?.... కాని నేరాకపోతే మునిగిపోయిందేముంది? నా ఆరోగ్యం....

సుం : నీవు వచ్చితీరాలి. నీవు లేకపోతే మోజేలేదు

రా : నీవు రాకపోతే అసలు పెళ్ళేలేదు,

సుం : కుబేరయ్య మనమీద కుట్రలు పన్నుతున్నాడు. ఉపకారి మీద కేసు కేవలం కల్పితం. ఎంక్వైరీ వేసుకో. క్యాంపుకు మా బంగళా ఇస్తాం. సదుపాయంగా ఉంటుంది.

రా : మగ పెళ్ళివారికి విడిదికూడా అదే.

సుం : మరీ బాగుంది ...ఏమంటావు ?

రా : ఉద్యోగి అయిన తరువాత గంభీరత నేర్చుకున్నాడు. ఏమంటాడు ?

వెం : (నీరసంగా నవ్వి) ఏమంటాను? మీ మాట ఎన్నడయినా కాదన్నానా? సరే.

సుం : సరే, నే వెళతాను. రామం! వెంకటేశ్వరరావును తీసుకొచ్చే బాధ్యత నీది. (అందరూ నవ్వుతూ లేస్తారు,)

వెం : ప్యూన్ !

బం : (ప్రవేశించి) సర్కార్ !

వెం : రైతువాడకు క్యాంపుకు సిద్ధపడమని క్యాంపు గుమాస్తాకు చెప్పు. చాల జరూరు.

బం : చిత్తం, చిత్తం, (సుందరం. రామం, వెంకటేశ్వరరావు నిష్క్రమిస్తారు.)

బం : (కుర్చీలో సర్దుతూ) హింతమంచి దొరవారు ఎప్పుడూ రాలేదు మాకీ. మనిషీహంటే ఇలాగా వుండాల. తమకింద నౌకర్లనీ హెంత మర్యాదా చేస్తార్! కొత్తా దొరవార్ మహా సత్తాగలవార్. (పాటవలె కూనిరాగం తీస్తుంటాడు. అంతలో పాటవినిపిస్తుంది)

(తెరలో పాట)

ఎవరని అడిగితె సిగ్గౌతున్నది
ఏమని చెప్పుదు లోకులకు ?
మనిషే మనిషిని ఎవరని యడుగుట
మానవధర్మము కాదనుకోక, ॥ఎ॥

బం : అచ్ఛా ! అచ్ఛా
నరజన్మమునే యెత్తితి నేను
పెరిగితి నౌక బానిసనై,
మనిషిగ పుట్టి, మనిషి కాళ్ళకే
మనుగడ బలి యిచ్చితిని, ॥ఎ॥

బం : వహ్వా? వహ్వా? అరే మనిషి? దొడ్డిగుమ్మంకాడ వేంటిబే? అరే! ఇదరావ్ ! (ప్రవేశం: పుల్లయ్య, చేతిలో మూకుడు. కర్ర— భిక్షుకుడై)

పుల్ల : బాబయ్యా! ముష్టివాణ్ణి.

బం : అరేముష్టివాడు! పాడతావు లేదు నీకీ?

పుల్ల : చిత్తం.

బం : ఏదీ పాడు.

పుల్ల :— (పాట)

కాలిక్రిందగల ఎండుకొమ్మనే
కట్టుకొంటి నొక గూడు;
విరిగిన నాడైనా, ఆ పైగల
విరుల గొమ్మ గననైతి. ॥ఎ॥

బం : బలే! బలే!

పుల్ల : బాబయ్యా! తమ దయ!

బం : ఏం దయ? నహీం. ఇది ఆఫీస్.

పుల్ల : అయ్యో.

బం : కొత్తదొరవారు మంచివారుకారు, పోవే. ఇది ఆఫీసు.

పుల్ల : (నిట్టూర్చి) పరమేశ్వరా:

బం : ఫో, ఫో, పొమ్మంటూంటే!

పుల్ల : (చేతులు మోడుస్తాడు.)

బం : (మీదికిపోయి) పోతావా, నాకీచెయ్యి చేసుకోవాలా?

(పుల్లయ్య నీరసంగా పోతాడు.)

బం ; హీడికీ దాటిబెట్టా డిక్కడ? మొగుడి సొమ్ము హుంది ఆఫీస్"లో?

[నిష్క్రమిస్తూ వుంటాడు. తెర]

పదిహేనవ రంగం

[రైతువాడ. డిప్యూటీ కలెక్టరు వెంకటేశ్వరరావుగారి క్యాంపు. సాయంకాలం, బంట్రోతులు హడావుడిగా తిరుగుతూ వుంటారు. అంత ఇద్దరు రైతులు ప్రవేశిస్తారు.]

మొదటి రైతు : కలగచేరు దొరగార్ని చూశావోయ్?

రెండవ రైతు : ఆఁ. దూరాన్నుంచి. అయితే - ఆయన్నెఎరుగుదువా, ఆ పుల్లడి కొడుకట?

మొ.రై : అఁ! ఆ పారిపోయిన యెంకడా? చ — యెంకడుగారా? ఛ—

రెం రై : (నాలుక కఱచుకొని) ఎవళ్ళయినా వింటారు.

మొ.రై : ఎవరైతే ఏముందీ? అదృష్టం.

రెం.రై : ప్రొద్దుటి కేసు చూశావూ? ఎంత పసందుగా నడిపించాడో!

మొ.రై : మరే. మరే. ఆహా! ఏం న్యాయం! ఏం ధర్మబుద్ధి

రెం రై : ఐవా-ఆకుబేర్రావుచేత క్షమాపణ కోరించి, ఆ పంతుల్ని విరేశునీ ఖైదునుంచి విడిపించాడు.

మొ.రై; ఐనా-ఆ కుబేర్రావుకి ఆ బుద్దేమిటి? పూర్వ అభిమానం ఉంచుకుని క్షమాపణతో విడిచిపెట్టాడుగాని-ఆ దుర్మార్గానికి మరో కలకటేరైతే-యేశేవాడే పదేళ్ళు.

రెం.రై: ఏదెలాగైనా-అభిమానం ఎక్కడికి పోద్దోయ్!

మొ.రై : మనిషంటే యెంకడే— ఛ! వెంకటేశ్వరరావుగారే, మనిషి. వజ్రంతునక అంటే నమ్మ.

రెం.రై: తప్పకుండా. మాలోడని నమస్కారం పెట్టకుండా వుండేవు సుమీ!

మొ.రై: ఎవరైతేనేమోయ్. మనకు పనిజరగడమే కావాలిగాని? పదపద. (పోతారు. వెనుకనుండి పెండ్లికొడుకు రామం ప్రవేశిస్తాడు)

రా : నా పెండ్లి విషయంలో వెంకటేశ్వర్రావు ఎంత ఉదాసీనంగా వున్నాడు! ఎంతో ఉత్సాహం ఇతర విషయాల్లో చూపుతూ, వివాహ సంభాషణ వచ్చేటప్పటికి చివుక్కుమంటున్నాడు. బాల అన్నగారితో, తల్లిగారితో పోరాడుతూ వున్నట్లు వార్తవచ్చింది.

ఆమె వెంకటేశ్వరరావును ప్రేమిస్తూ వున్నదనటానికి ఈ కాసుల పేరు కేసు ఒక ప్రత్యక్ష నిదర్శనం. బాల వెంకన్నని ప్రేమిస్తున్నది. మిత్రద్రోహానికి స్త్రీ హత్యాపాతకానికీ ఒడిగట్టుకోవద్దు. అని ఎవరో ఒక స్త్రీ ఆచెట్లచాటునుంచి నన్ను నివారించివెళ్ళింది. ఇదంతా ఏదో గారడీలాగ కనిపిస్తున్నది నాకు. ఈ సంగతి ముందే వెంకటేశ్వర్రావు నాతో ఎందుకు చెప్పలేదు ? అతడు సిగ్గుపడి వుంటాడు. నిరాశలో ప్రేమను నిశ్శబ్దపరుచుకుని వుంటాడు. మరి సుందరం ! బలవంతంగా ఈ పెండ్లిజరిగించడానికి చూస్తున్నాడా? అతని మార్గంలో కులం అడ్డునిలిచి వుంటుందా? తన చెల్లెలి ప్రేమగాధ తనకు తెలిసివుండదేమో ! లేకపోతే అంతటి విజ్ఞాన సంపన్నుడు ఈ అకార్యానికి పూనుకుంటాడా? ఇప్పుడు నా కర్తవ్య మేమిటి ? ఈ బంధువులు ! ఈ సంభారాలు ! ఈ అట్టహాసం!.... (యోచించి) నా అడుగులు విప్లవ మార్గంలో పడుతున్నాయే!....సరే....కాని....

(నిష్క్రమిస్తాడు. అంత తెర లేస్తుంది. క్యాంపుగదిలో వెంకటేశ్వర్రావు ఉపకారి, వీరేశు సీతమ్మ మాట్లాడుకుంటూ ఉంటారు.)

వెం : పంతులుగారూ! ఇదంతా మీ చలువ! నా యీ అభివృద్ధికి కారకులలో మీరు ముఖ్యులు, మీ ఋణం తీర్చుకోలేను. ఇంతనుండి మీరు మాలో వుండిపొమ్మని ప్రార్థిస్తున్నాను.

ఉప : అది స్వార్థపరత్వం అవుతుంది. నీ వంటి కలెక్టర్లను ఎంత మందిని తయారుచెయ్యాలో నేను మన సంఘంనుండి !

వీరే : ఒకొక్క మాష్టరు ఒకొక్క కలెక్టరుని తయారుచేసినా చాలు. జాతి బాగుపడ్డానికి. కాని వాళ్ళందరూ మీకులా గుంటారాండి బాబు ?

వెం : ఉండాలనే మనము కోరేది.

వీరే : ఉంటేనా మరి! చిటికలో జాతి ఆకాశంమీద నడవదూ ?

వెం : పిన్నీ! నీవు వెళ్ళి వంటపనులు చూడు.

సీత : త్వరగా రండి. ప్రొద్దుగూక వచ్చింది. (వెళ్లుతుంది)

వెం : ఇక మా తండ్రిగార్ని వెతికించాలిగా!

ఉప : నేను ఇందాకనే కుర్రాళ్ళని పంపించాను.

వీరే : ఎందుకు? నేను వెళ్ళి వెతుక్కువస్తాను. (వెళతాడు)

వెం : ఇక లేద్దాం. కుబేరయ్యగారింటికి వెళ్ళిరావాలి.

ఉప : ఇంత పొద్దుపోయా? రేపు వెళ్ళవచ్చును.

వెం : కాదు. మళ్ళీ పెళ్ళి హడావిడిలో పడతాం. ఆ యిల్లేగా, మీరుండండి. ప్యూన్! (పిలుస్తాడు)

ఉప : అయితే త్వరగా తెముల్చుకోనిరండి. (నిష్క్రమిస్తాడు)

బం : (ప్రవేశించి) చిత్తం సర్కార్.

వెం : (నడిచి) అదే కుబేర్రావుగారి ఇల్లు. ఇంట్లో వున్నారేమో చూడు.

బం : చిత్తం చిత్తం. (వెళ్ళి మళ్ళీవచ్చి) ఉండింది సార్! వత్తుండారు సర్కార్!

కుబే : (ప్రవేశిస్తాడు, వంగి నమస్కరిస్తూ)

వెం : నమస్కారమండి కామందుగారు! నేను వెంకణ్ణి.

కుబే : ఎంతమాట! ఎంతమాట! మహాప్రభో! నన్ను క్షమించండి. అపరాధిని (మోకరించబోతాడు)

వెం : (ఆపి) పొరపాటు. నేను అనేక కారణాలవల్ల మీకు కృతజ్ఞుణ్ణి పొరపాట్లు లేనివారు ప్రపంచములో లేరు. మీరు పెద్దలు. నన్ను మన్నించి ఆశీర్వదించండి.

కుబే : (చెంపలు వాయించుకుంటూ) ఎంతమాట-ఎంతమాట! నేను ఎంత మూర్ఖుణ్ణి! తమకు నష్టయిందన్నీ నేనే పంపించాను. నా కమతంలో తమ చేతికడ్డులేదు!

బం : సర్కార్! మంచి పనసపళ్ళు వుండాయి, సర్కార్. హమ్మ! హమ్మ! హింతింత, హంతంత. బడా అచ్ఛా పళ్లూ సర్కార్.

వెం : నోరుముయ్. (కుబేరయ్యతో) నాకేమీ అక్కర్లేదు! ఒక్క ఉపకారం మాత్రమే మిమ్మల్ని కోరుతున్నాను.

కుబే : ఏదైనా సరే. ప్రాణంకూడా తమకు అర్పిస్తాను.

వెం : మా తండ్రిగార్ని వెతికించాలి.

కుబే : (వణికిపోతూ) తమకు ద్రోహంచేశాను గడ్డితిన్నాను.
వెం : అది వేరు. ఎక్కడున్నాడో ఆరాతీయించండి. మా బంట్రోతు తెరుగరు. లేకపోతే వీళ్ళనే పంపింతును.
కుబే : చిత్తం, చిత్తం. ఇప్పుడే పంపిస్తాను మనుషుల్ని. ఎందుకూ నేనే వెళతాను.
వెం : జరూరుసుమండి. రేపు నేను వెళ్ళిపోవాలి.
కుబ : చిత్తం. చిత్తం. (వెళతాడు)
వెం : అబ్బ ! ఎంతలో చీకటిపడ్డది ! ప్యూన్ !
బం : సర్కార్ ! లైటు తెచ్చాను, సర్కార్ ! రండి సర్కార్! రండీ,
వెం : పద (బంట్రోతు ముందు, వెంకటేశ్వరరావు వెనుక నడుస్తూ వుంటారు ఎవరో వ్యక్తి ముసుగుతో దారిలో నిలబడుతుంది. బంట్రోతు చూచి, వెనక్కి తగ్గి)
బం : ఎవరు బే ?
వ్యక్తి: ....
బం : ఖబడ్దార్! నీకీ— ఎవరూ?
వ్య : ....
బం : (కంగారుగా, బిగ్గరగా) యెవరూ, అంటే?
వ్య : ... .
బం : సర్కార్! దొంగ, సర్కార్ ! లేకపోతే సైతాన్, సర్కార్ సైతాన్! కోన్ హై?బిలో?
వెం : (ముందుకు వచ్చి) యెరివమ్మా, నీవు?
వ్య : ....
వెం : చెప్పు? చెప్పనిదాన వెందుకొచ్చావ్?
వ్య : చెప్పడంవల్ల లాభం లేదు.
వెం : అయ్యో !
వ్య : నేనొక హతాశను.
వెం : నీ కథేమో చెప్పు?
వ్య : రేపు తప్పకుండా తెలుస్తుంది. (నిష్క్రమిస్తుంది)

బం : హదీ సైతాన్ సర్కార్.
వెం : నీవు కూడా వెళ్ళి-ఆమెను కనిపెట్టు!
బం : హమ్మయ్యో! (వణుకుతాడు)
వెం : కాదు, వెళ్ళవోయ్!
బం : నాకీ వుద్యోగం ఊడపీకినా సరే, నాకీ హెళ్ళలేనండి, సర్కార్.
వెం : పద, ఇద్దరమూ వెళదాం (నడుస్తారు)
బం : అదుగో. సర్కార్! ఆ నూతిదగ్గర ఆగింది సర్కార్!
వెం . ఆఁ, నూతిలో పడుతుందేమో? పరుగెత్తవోయ్.
బం : హమ్మయ్యో! (వణుకుతాడు మరీ)
వెం : అదిగో (ఒక శబ్దం) పడిపోయింది. పడిపోయింది.
(ముందుకు దూకి నిష్క్రమిస్తాడు. బంట్రోతు ముందుకు వెళ్ళ లేక, అక్కడ ఆగలేక, త్రొక్కులాడతాడు. కొంచెం సేపటికి తడి బట్టలతో బాల నెత్తుకుని వెంకటేశ్వర్రావు ప్రవేశిస్తాడు.)
బం : సర్కార్! సర్కార్! (వణుకుతాడు)
వెం : (బాలను దింపి పండుకోబెట్టి) బాలా! ఏమిటి అఘాయిత్యం?
బాల : (నీరసంగా) హతాశను.
వెం : పొరపాటు.
బాల : (కోపంతో) నన్నెందుకు రక్షించావు?
వెం : నన్ను నీ వెంట్రుకు రక్షించావు? అందుకే.
రామం: (ప్రవేశించి) ఓహో! నీవు రక్షించావా ఈమెను? శుభం. ఈమెనేకాదు, నన్ను కూడా రక్షించావు.
వెం : పెండ్లిపీటలమీద ఉండవలసినవారు మీ కేమిటీగతి?
రా : నా స్థానే నిన్ను కూర్చోపెట్టాలని.
వెం : ఏమి మాటలవి?
రా : నిజంమాటలే, నాకంతా అర్థమయింది. నేను అన్ని ఏర్పాట్లు చేసే వచ్చాను. ఇంతలో ఈ అఘాయిత్యం జరిగింది. లెం డిక?
ం : నాకేమీ అర్థం కావడం లేదు.
బాల : (లేచి) మీ మిత్రుడికీ, ఆయన త్యాగానికీ నా వందనాలు.
రా : నీ ప్రేమకు నా నమస్కారాలమ్మా.

సుం : (ప్రవేశించి) ఏమి టిదంతా చెల్లీ?

వెం : 'కలయో వైష్ణవమాయయో!' లాగున్నది నాకు.

రా : ఇదంతా నా పొరపాటు.

వెం : కాదు. నా అసమర్థత.

సుం : ముగ్గురిదీ తప్పే! యెట్టి అఘాయిత్యానికి ముగ్గురమూ కారణం అయ్యామో, అట్టి శుభానికీ ముగ్గురమూ కారణం అవుతున్నాము. వెంకటేశ్వర్రావ్, నా చెల్లెలు బాలను నీవు స్వీకరించు.

రా : ఈమె నాకు గూడా చెల్లెలే. వెంకటేశ్వర్రావ్, యీమెను స్వీకరించు.

వెం : ....

రా : పదండి, ముహూర్తం సమీపిస్తోంది.

సుం : పదండి.

(ప్రవేశం-కుబేర్రావు పుల్లయ్యతో)

కుబే : నమస్కారమండి. తమ తండ్రిగారు.

వెం : నాన్నా! నీకొడుకు వెంకడు దండం పెడుతున్నాడు.

పుల్లి : (ఏడుస్తూ) నాయనా నువ్వేనా, నా తండ్రి! (కావలించుకుంటాడు)

పదహారవ రంగం

(వెంకటేశ్వరరావు క్యాంపు-ఒక ప్రక్క తోటలో ఉదయం. ఒకవైపు నుంచి సీతమ్మ, ఒకవైపునుంచి వీరేశు ప్రవేశిస్తారు క్రొత్త దుస్తులతో)

వీరే : సీతీ! అమ్మ! ఎంత వైభోగంగా జరుగుతుందే పెళ్ళి!

సీత : మరే! బ్రహ్మసమాజం పద్ధతంట.

వీరే : కానుగానీ, నువ్వేమనకపోతే, ఒక్కమాట చెప్పనా?

సీత : ఏంమాట?

వీరే : ఏం అనవు గంద?

సీత : ఏమో, మాట వింటేగాని యెలా చెప్పగలను?

వీరే : మన పెండ్లి మనవాళ్ళెవరైనా చూశారా?

సీత : లేదు.

వీరే : అందుకనీ-మన కలగటేరుగారి పెళ్ళిలో ఆ దేవనాయన చేత రెండు గింజలు మళ్ళీ వెయ్యించుకుందామా?

సీత : పోదూ-సిగ్గుకూడాను అదిగో మంగళగీతం.

వీరే : ఫర్వాలేదు. రావే! (సీతమ్మను లాగుకొనిపోతాడు. అంత కొంత సేపటికి ఉత్సాహపూరితుడైన ఉపకారి ప్రవేశిస్తాడు)

ఉప : ఓహో! యెట్టి విప్లవాన్ని నా కండ్లార చూశాను!

గీ॥ బాలసూర్యుడో వెంకటేశ్వర కుమారు
డనగ, వెలసె వివాహ మండపమునందు
నూతనోత్ఫుల్ల పద్మము రీతి బాల:
భారతీ దే:కిది నిండు పర్వదినము!

ఈ విప్లవంలో....

సీ॥ ఒకవైపున సనాతన కులాభిమానులు
శపియించి నిప్పులు జల్లుచుండ,

ఒకవైపు ప్రగతి కోరకులైన యువకులు
సుమ హారములు కట్టి చూచుచుండ,
ఒకవైపు భారతాభ్యుదయ నిరోధకుల్
నోటికత్తులు చాల నూరుచుండ,
ఒకవైపు జాతి ఏకోన్ముఖమగుచుండ,
దాస్య శృంఖలలు బ్రద్దలగుచుండ,
కుటిల కులభేద తత్వము కూలద్రోసి
అలముకొన్న పూర్వాచారము లను బూజు
దులిపి, జాతి నిద్దురలేచి, నిలిచి నడువ,
బాలఁ బెండ్లాడె వెంకటేశ్వరుడు నేడు।

ఈ వివాహాన్ని జరిపించిన సుందరం ధన్యుడు, రామం త్యాగం ఆదర్శప్రాయం। వారి కుటుంబాలకు నా అభివందనాలు.
(నిష్క్రమిస్తాడు. అంత తెర లేస్తుంది. ఉద్యానవనం-బాల చక్కని సామాన్య దుస్తులతో విహరిస్తూ వుంటుంది)

బాల : .... (పాట)

నెల ఉదయించినదోయీ। వె
న్నెల వెలయించినదోయీ!
నెలతో .. వెన్నెలతో ....పు
వ్వులు వికసించినదోయీ।

(వెంకటేశ్వరరావు పాడుతూ, మెల్లిగా ప్రవేశిస్తాడు,)

(పాట)

కలువ పువ్వా పిలిచె? చెం
గలువ నవ్వా పిలిచె?
ఎవరే వంచిరి నన్ను?
ఎవరే పిలిచిరి నన్ను ?

[చూడనట్టు వెదుకుతాడు]

బాల : (పాట)

ఆశా సుమ వల్లి కల, ఉ
య్యాలలు గట్టితి నోయీ!
హృదయ పీఠి నిన్నుంచి - ఊ
పించెద రావోయీ!

వెంక : (పాట)

హాయి! హాయీ! రామా.... నీ
అమృత మధుర ప్రేమా!
ఈ తరుణ సుమ వన లీలా!
నీ-కరుణ కతమే బాలా!

(ఇద్దరూ కరగ్రహణ మొనర్చుకొని తిరుగుతూ)

బాల : (పాట) చీకటి గడచె - చంద్రిక విరిచె,
వెంక : " స్వేచ్ఛాజీవము వెలసె.
బాల : " కులమూ సమసె, కూరిమి నిలచె,
వెంక : " కుటిల దాస్యము పొలిచె!

ఇద్దరూ (పాట) :

సుందరముగ, ఆనందముగా!
శోభాకరముగ జీవితము
పీయూషముగా గ్రోలుదమే,
ప్రేమారామము, లేలుదమే.

(పరస్పరాలింగనం జరుగుతూ వుండగా, మెల్లిమెల్లిగా తెర జారుతుంది)

[సంపూర్ణము]

రతిరతన్

"రతిరతన్" సేవించుటవలన యుక్తవయస్సు, వృద్ధ వయస్సులో కలిగే వీర్యక్షీణత వీర్యస్ఖలనము పోగొట్టును. స్త్రీని స్పర్శించినప్పుడుగాని స్త్రీతో రతిక్రీడకు ఉపక్రమించబోవునప్పుడుగాని వెంటనే వీర్యము స్ఖలనమగుట, సంభోగ వాంఛ పూర్తిగా పోయినవారికి, శుక్లము తీగవలె పడు వారికి, శుక్లము నీరువలె పల్చబడినవారికి ఈ ఔషధము సేవించిన సంసారిక జీవితానికి పునాది వేస్తుంది. వీర్యము గట్టిపరచి, ఎక్కువసేపు నిలుపును. ఉదయము ఒక డోసు, రాత్రి ఒకడోసు భోజనానంతరము పాలతోగాని నీళ్ళతో గాని వేసుకొనవలెను. వ్యాధి తీవ్రతనుబట్టి మధ్యాహ్నము కూడా ఒకడోసు పైవిధముగనే వాడవచ్చును. ఉదయము భోజనానంతరముగాని అల్పాహారము తరువాతగాని పుచ్చుకొనవలెను. ముప్పైరోజులకు సరిపడేమందు రు. 5-00.

పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

కుసుమసంజీవన్

స్త్రీలకువచ్చు తెలుపు, పసుపు, ఎరుపు మరియు నలుపు మొదలవిగాగల అన్నివిధములైన కుసుమవ్యాధులకు దివ్యౌషధము. ఈ వ్యాధివలనకలిగిన నడుమునొప్పి, కాళ్లుతీపులు, గుండెనీరసము, శరీరము శుష్కించుట మొదలగునవి సంక్రమించుచుండును. ఈ ఔషధము సేవించినయెడల వెంటనే గుణము కలుగచేయును. వాడిచూచిన మీకే తెలియును.

20 రోజుల మందు రు 5-00

జగత్ కళ్యాణ ఫార్మశీ

మల్లికార్జునపేట :: విజయవాడ-1

BCI

BC

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA121B143
పుస్తకం పేరు	పాలేరు
తారీఖు	28/10/24
ముందు అట్ట	YES
వెనుక అట్ట	YES
మొత్తం పేజీలు	99
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	BCI
లేని పేజీలు	1,2
తయారు చేసేవది	Munisha
పేజీలు విడదీసేవది	MUNISHA
స్కాన్ చేసేవది	Ch. Ramya
పరీక్ష చేసేవది	KASIMBI
పేజీలు సరిచూసేవది	
బైండింగు చేసేవది	
ప్యాకింగు చేసేవది	
పరిస్థితి	Good